

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. kovo 21 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Sigitos Rudėnaitės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja), Egidijos Tamošiūnienės ir Agnės Tiknūtės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnaginėjo civilinę bylą pagal ieškovės E. G. kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. birželio 21 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės E. G. ieškinį atsakovei Lietuvos Respublikai, atstovaujamai Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, dėl neturtinės žalos, atsiradusios dėl neteisėto suėmimo ir priverstinio laikymo psichiatrijos ligoninėje, atlyginimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių neturtinės žalos, patirtos dėl neteisėto suėmimo ir dėl neteisėto procesinės prievartos priemonės – atidavimo į psichiatrijos ligoninę taikymo, atlyginimą, įrodymų tyrimą, teismo sprendimo motyvavimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė prašė teismo priteisti iš atsakovės 50 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo, 5 proc. dydžio metines procesines palūkanas, bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad 2019 m. gruodžio 17 d. buvo sulaikyta, 2019 m. gruodžio 18 d. jai pareikšti įtarimai pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir [BK](#)) 22 straipsnio 1 dalį, 129 straipsnio 1 dalį. Prokuroras kreipėsi į teismą su pareiškimu skirti ieškovei suėmimą dviem mėnesiams, motyvuodamas tuo, kad ieškovė gali slapstyti. Teismas 2019 m. gruodžio 19 d. nutartimi skyrė suėmimą nuo 2019 m. gruodžio 17 d. iki 2020 m. sausio 17 d. (vienam mėnesiui). Suėmimo terminas vėliau buvo tęstas penkis kartus (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. sausio 10 d., 2020 m. vasario 13 d., 2020 m. kovo 10 d., 2020 m. gegužės 7 d. nutartimis, Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 8 d. nutartimi). Lietuvos apeliacinis teismas 2020 m. birželio 25 d. nutartimi tenkino ieškovės advokatės skundą, panaikino Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 8 d. nutartį ir skyrė ieškovei kitą procesinės prievartos priemonę – atidavimą į sveikatos priežiūros įstaigą (VšĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninę) 14 dienų. Vilniaus apygardos teismas, išnaginėjęs baudžiamąją bylą, 2020 m. liepos 7 d. nutartimi ieškovei paskyrė priverčiamąją priemonę – ambulatorinį stebėjimą pirminės psichikos sveikatos priežiūros sąlygomis – ir panaikino anksčiau skirtą priemonę (atidavimą į sveikatos priežiūros įstaigą). Šioje nutartyje konstatuota, kad ieškovė neserga psichine liga, jai reikalinga socialinė pagalba. 2020 m. liepos 8 d. ieškovė išleista iš VšĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninės. 2020 m. rugsėjo 16 d. jai gražinta dukterė. 2020 m. spalio 2 d. ieškovė susituokė su vaiko tėvu. Vilniaus apygardos teismas 2021 m. vasario 17 d. nutartimi panaikino ieškovei priverčiamąją priemonę – ambulatorinį stebėjimą pirminės sveikatos priežiūros sąlygomis, konstatavęs, kad ieškovės būklė stabilė, gydymas netaikomas, ambulatorinis gydymas netikslingas.
4. Ieškovė pažymėjo, kad jai laisvė buvo atimta iš viso 205 dienas, iš jų 192 dienas ieškovė buvo neteisėtai suima, 13 dienų – neteisėtai priverstinai laikoma VšĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninėje. Ieškovė prašo atlyginti neturtinę žalą, kurią patyrė dėl neteisėto suėmimo ir priverstinio laikymo psichiatrijos ligoninėje. Ieškovei, kuri nuo vaikystės serga įgimta ir nepagydoma psichine liga silpnaprotyste, negalėjo būti taikoma griežčiausia įstatyme nustatyta kardomoji priemonė – suėmimas. Tačiau dėl prokuroro veiksmų ir teismų sprendimų ieškovė neteisėtai nelaisvėje buvo ilgą laikotarpį. Nelaisvėje ieškovė patyrė gilų sukrėtimą, dvasinių išgyvenimų, drastiškai pablogėjo ieškovės sveikata, ieškovė kentė didelius skausmus. Patirtą žalą ieškovė vertina 50 000 Eur.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2022 m. vasario 24 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies, priteisė ieškovei iš atsakovės 1000 Eur neturtinės žalos atlyginimo, 5 proc. dydžio metines palūkanas nuo priteistos sumos nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2021 m. lapkričio 17 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, 1000 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo; kitą ieškinio dalį atmetė.
6. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad ieškovės suėmimas pirmą kartą buvo skirtas ir vėliau pratęsiamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir [BPK](#)) 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytu pagrindu (pagrįstai manant, kad įtariamasis bėgs (slėpsis) nuo išteisinio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo).

7. Įvertinęs Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutarties, kuria pirmą kartą ieškovei buvo paskirta kardomoji priemonė – suėmimas, turinį, pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad buvo atsižvelgta į visas [BPK](#) 122 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes, reikšmingas nustatant, ar įtariamasis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo. Suėmimo skyrimo būtinumą teismas motyvavo tuo, kad ieškovė įtariama pasikėsinusi padaryti labai sunkų tyčinį nusikaltimą, už kurį gresia ilgalaikė laisvės atėmimo bausmė (nuo 7 iki 15 metų). Teismas vertino, kad šios aplinkybės pakanka pagrįstam manymui, jog įtariamoji bėgs (slėpsis) nuo teismo, nes ją patvirtina ir kitos faktinės aplinkybės: tai, kad įtariamoji šiuo metu nedirba, netekėjusi, nėra saistoma tvirtais socialiniais ryšiais, teismo posėdyje ji pati nurodė, kad norėtų nuvykti pas brolių į Norvegiją, taip pat kad jos vaiko tėvas gyvena (duomenys neskelbtini) ir ji gali gyventi su juo. Šios aplinkybės, taip pat papildomai surinkta ikiteisminio tyrimo medžiaga buvo vertinamos ir vėlesnėse teismų nutartyse, kuriomis suėmimas buvo pratęsiamas. Todėl pirmosios instancijos teismas nelaikė pagrįstais ieškovės argumentų, kad teismai suėmimą grindė abstrakčiais motyvais.
8. Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškovės argumentus dėl teismų klaidingai įvertintų aplinkybių ir nurodė, kad: posėdžio metu ieškovės duoti parodymai dėl ketinimo vykti į Norvegiją nebuvo iškraipyti, ieškovė buvo pakankamai savarankiška, kad galėtų bėgti (slėptis) nuo teismo (slėpdama savo nęstumą nuo artimųjų ieškovė nęstumo priežiūrą įgyvendino savarankiškai); sprendami suėmimo skyrimo (pratęsimo) klausimus teismai akcentavo ne kad ieškovės darbo santykiai nutrūkę, o kad ieškovė tuo metu darbo funkcijų neatliko, o tai galėtų palengvinti bėgimą nuo pareigūnų ar teismo. Taigi prokuroras ir teismai ieškovės suėmimo skyrimo ir pratęsimo procese nepažeidė bendrosios rūpestingumo pareigos, tuo metu turimą informaciją įvertino atidžiai.
9. Remdamasis bylos medžiaga, pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad tiek 2019 m. gruodžio 19 d. nutartyje, tiek vėlesnėse nutartyse teismai motyvavo ir taikomos kardomosios priemonės proporcingumą. Konkrečiame ikiteisminio tyrimo etape, kaip vertino teismai, kitų kardomųjų priemonių taikymas neužtikrins, kad būtų pasiekti [BPK](#) 119 straipsnyje nustatyti tikslai, įtariamąsios realus dalyvavimas procese gali būti užtikrintas tik skiriant suėmimą. Pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad neturi pagrindo nurodytų aplinkybių vertinti kitaip, nei buvo įvertinta baudžiamajame procese. Ieškovė buvo kaltinama padariusi labai sunkų nusikaltimą. Pradinėje ikiteisminio tyrimo stadijoje teismas, neturėdamas specialiųjų žinių ir negalėdamas įvertinti ieškovės psichinės sveikatos būklės, dėl kardomosios priemonės taikymo sprendė pagal tuos duomenis, kurie toje proceso stadijoje buvo surinkti. Pirmosios instancijos teismo vertinimu, iki teismo psichiatrinės ekspertizės akto parengimo ieškovei taikytas ir pratęstas suėmimas atitiko visas Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) ir nacionalinių teismų praktikoje suformuluotas suėmimo teisėtumo sąlygas.
10. Tačiau pirmosios instancijos teismas laikė, kad kitaip vertintinas laikotarpis po teismo psichiatrinės ekspertizės akto parengimo. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartyje, kuria buvo panaikinta pirmosios instancijos teismo 2020 m. birželio 8 d. nutartis dėl suėmimo termino pratęsimo, nurodyta, kad teismas nepagrįstai taikė suėmimą asmeniui, kurio atžvilgiu po byloje atliktos teismo psichiatrinės ekspertizės galėjo būti sprendžiamas klausimas dėl švelnesnės procesinės prievartos priemonės taikymo. Šioje nutartyje pažymėta, kad teismas turėjo spręsti klausimą dėl [BPK](#) 141 straipsnyje nustatytos ir labiau ieškovės sveikatos būklę atitinkančios bei jos galimą pavojingą elgesį kontroliuoti leidžiančios priemonės taikymo. Suėmimo pratęsimas vertintas kaip neproporcinga kardomoji priemonė, todėl ji panaikinta ir ieškovei paskirta kita procesinė prievartos priemonė – atdavimas į sveikatos priežiūros įstaigą.
11. Pirmosios instancijos teismas vertino, kad nagrinėjamoje civilinėje byloje, baudžiamajame procese jau pripažinus paskutinį suėmimo pratęsimą neteisėtu ir įvertinus motyvus, kuriais tai buvo padaryta, nėra galimybės daryti išvadą, kad po byloje atliktos ekspertizės suėmimas ieškovei buvo pratęstas pagrįstai. Lietuvos apeliacinis teismas 2020 m. birželio 25 d. nutartyje pareiškė sprendimą dėl švelnesnės procesinės prievartos priemonės ieškovei skyrimo siejo su teismo psichiatrinės ekspertizės atlikimu. Teismo psichiatrinę ekspertizę pabaigta 2020 m. balandžio 6 d. Pirmą kartą po jos atlikimo suėmimo pratęsimo klausimas sprendtas Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartimi. Taigi suėmimas ieškovei nuo 2020 m. gegužės 7 d. iki 2020 m. birželio 25 d. buvo tęsiamas neteisėtai, nesilaikant proporcingumo principo.
12. Kadangi Lietuvos apeliacinis teismas 2020 m. birželio 25 d. nutartyje suėmimo pratęsimo neteisėtumą siejo su psichiatrinės ekspertizės atlikimu, jos metu gautų duomenų vertinimu, o ne kitomis aplinkybėmis, pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad nėra pagrindo vertinti kaip neteisėtą ieškovės suėmimą ankstesniu periodu. Iki ekspertizės atlikimo teismo, neturinčio specialiųjų (psichiatrijos) žinių, veiksmai skiriant ir pratęsiant suėmimą negali būti laikomi neteisėtais, jie atitiko bendrąją rūpestingumo pareigą.
13. Pirmosios instancijos teismas atmetė ir ieškovės argumentus, kad teisėtumo kriterijaus neatitiko ir Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartimi paskirta švelnesnė priemonė – atdavimas į VŠĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninę. Lietuvos apeliacinis teismas skirdamas šią priemonę įvertino tai, kad psichiatrinės ekspertizės išvadoje buvo rekomenduojama ieškovę stacionariai stebėti specializuotoje psichikos sveikatos priežiūros įstaigoje, be to, dar neištirti tam tikri įrodymai, juos planuojama ištirti 2020 m. liepos 1 d. teismajame posėdyje. Apklauses ekspertinį vertinimą atlikusias ekspertės ir padaręs išvadą, kad ieškovė nekelia pavojaus sau ir aplinkiniams, Vilniaus apygardos teismas nedelsdamas, 2020 m. liepos 7 d., paskyrė priverčiamąją medicinos priemonę – ambulatorinį stebėjimą pirminės psichikos sveikatos priežiūros sąlygomis – ir panaikino atdavimą į sveikatos priežiūros įstaigą.
14. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad dėl nepagrįstai 50 dienų užsitęsusio suėmimo ieškovė patyrė neturtinę žalą, jai atlyginti, vadovaujantis sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijais, priteistina 1000 Eur suma.
15. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi ieškovės ir atsakovės apeliacinius skundus, 2022 m. birželio 21 d. nutartimi Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. vasario 24 d. sprendimą paliko nepakeistą.
16. Kolegija, įvertinusi Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 25 d. nutarties turinį, pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad suėmimas ieškovei po byloje atliktos ekspertizės pratęstas nepagrįstai. Suėmimas laikotarpiu nuo 2020 m. gegužės 7 d. iki 2020 m. birželio 25 d. neatitiko proporcingumo kriterijaus, teismai turėjo spręsti dėl švelnesnės priemonės taikymo – atdavimo į sveikatos priežiūros įstaigą. Taigi yra pagrindas konstatuoti valstybės institucijų neteisėtus veiksmus minėtu laikotarpiu.
17. Kolegija taip pat pritarė išvadai, kad nėra pagrindo laikyti neteisėtu ieškovės suėmimą ankstesniu periodu, nes suėmimo pratęsimo neteisėtumas buvo siejamas su psichiatrinės ekspertizės atlikimu ir jos metu gautų duomenų vertinimu, o ne su kitomis aplinkybėmis. Iki ekspertizės atlikimo teismo veiksmai skiriant ir pratęsiant suėmimą atitiko bendrąją rūpestingumo pareigą. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartyje, kuria ieškovei pirmą kartą buvo paskirta kardomoji priemonė – suėmimas, įvertintos visos [BPK](#) 122 straipsnio 2 dalyje nustatytos aplinkybės, reikšmingos sprendžiant, ar įtariamoji bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo. Nutartyje nurodytos aplinkybės, taip pat papildomai surinkta ikiteisminio tyrimo medžiaga buvo vertinamos ir vėlesnėse teismų nutartyse, kuriomis suėmimas buvo pratęsiamas.
18. Kolegija laikė nepagrįstais ieškovės argumentus, kad teismai nutartis, kuriomis sprendtas suėmimo klausimas, grindė klaidingai įvertintomis aplinkybėmis. Prokuroras ir teismai turėtą informaciją įvertino atidžiai.

19. Kolegijos vertinimu, teismai tinkamai motyvavo taikomos kardomosios priemonės proporcingumą, laikė, kad konkrečiame ikiteisminio tyrimo etape kitų kardomųjų priemonių taikymas neužtikrins [BPK 119](#) straipsnyje nustatytų tikslų pasiekimo. Įtariamąsias realus dalyvavimas procese, teismų manymu, galėjo būti užtikrintas tik skiriant suėmimą. Kolegija nurodė neturinti pagrindo teismų įvardytas aplinkybes vertinti kitaip, nei tai padaryta baudžiamajame procese.
20. Kolegija konstatavo, kad neturtinės žalos faktą patvirtina byloje esantys įrodymai: ieškovės teismo posėdžio metu duoti paaiškinimai apie patirtus dvasinius išgyvenimus ir pažeminimą dėl taikyto suėmimo, rašytiniai įrodymai, pagrindžiantys ieškovės suėmimo metu paūmėjusią psoriazės (žvynelinės) eigą. Medicininių dokumentų išrašuose nurodyta, kad ieškovės būklė labai pablogėjo 2019 m. gruodžio mėn. po didelio nervinio streso. Ieškovė teismo posėdžio metu paaiškino, kad jos sveikatos būklė ėmė blogėti išvežus ją į areštinę, dar labiau pablogėjo perkėlus į Kauno tardymo izoliatorių. Kolegija nurodė įvertinusi ir tai, kad ieškovė nuo gimimo turi proto negalią, bei tai, kad suėmimo metu ji neturėjo galimybės pasimatyti su naujagime dukterimi. Ieškovės teismo posėdžio metu duoti paaiškinimai, kolegijos vertinimu, įrodo, kad, jai būnant psichiatrijos ligoninėje, jos gyvenimo sąlygos buvo geresnės nei Kauno tardymo izoliatoriuje – ieškovė turėjo galimybę išsipausti po šiltu vandeniu, daugiau laiko praleisti saulėje.
21. Kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo motyvams, kuriais remiantis ieškovės reikalaujamas priteisti patirtos neturtinės žalos atlyginimas už 50 neteisėto suėmimo dienų (nuo 2020 m. gegužės 7 d. iki 2020 m. birželio 25 d.) sumažintas, vertino, kad 1000 Eur atitinka sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijus.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

22. Kasaciniu skundu ieškovė prašo panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. vasario 24 d. sprendimo dalį, kuria buvo atmestas ieškovės ieškinys, bei Vilniaus apygardos teismo 2022 m. birželio 21 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – ieškovės ieškinį tenkinti visiškai. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 22.1. Teismas pažeidė Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – [CK](#)) 6.246 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad civilinė atsakomybė atsiranda pažeidus bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos praktikos (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. e3K-3-347-687/2018](#); 2018 m. vasario 22 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-63-378/2018](#), nes, sprenddamas civilinę bylą dėl neturtinės žalos ieškovei atlyginimo, prokuroro bei teismo veiksmų teisėtumą vertino vien pagal baudžiamojo proceso nuostatas, nurodė, kad neturi pagrindo teisiškai reikšmingas aplinkybes vertinti kitaip nei baudžiamajame procese.
- 22.2. Teismai pažeidė [CK 6.272 straipsnio](#) 1 dalį, kurioje įtvirtinta valstybės pareiga visiškai atlyginti dėl neteisėto nuteisimo ir suėmimo padarytą žalą, nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos praktikos, kurioje nuosekliai pripažįstama, kad suėmimo teisėtumas turi būti vertinamas ne tik pagal nacionalinės teisės, bet ir pagal Europos Žmogaus Teisių Konvencijos (toliau – ir Konvencija) 5 straipsnio reikalavimus, o juos pažeidus, paprastai priteisiamas žalos atlyginimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-423-378/2015](#); 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-399-687/2016](#)). Teismai nepagrįstai neatsižvelgė į Konvencijos 5 straipsnio reikalavimus bei Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuotą šio straipsnio aiškinimo ir taikymo praktiką. Prokuroro ir teismų veiksmai laikytini nesąžiningais ir vertintini kaip valdžios savivalė. Ieškovė suimta nesant būtinumo, suėmimas neatitiko proporcingumo reikalavimo.
- 22.3. Nepagrįsta teismų išvada, kad ieškovės suėmimas tapo neteisėtas tik po teismo ekspertizės atlikimo (nuo 2020 m. gegužės 7 d. iki 2020 m. birželio 25 d.). Nuo pat pirmos ieškovės suėmimo dienos prokurorui ir teismui buvo žinomos aplinkybės, kad ieškovė nuo vaikystės yra protišcai atsilikusi, nemoka skaityti ir rašyti, turi tik elementarius socialinius įgūdžius, jai reikalinga nuolatinė pagalba, kurią teikia kartu gyvenantys tėvai. Esminės ieškovės asmenybės bei sveikatos būklė atspindinčios aplinkybės, kurios nebuvo įvertintos, iš esmės paneigė tikinbę, kad ieškovė gali kur nors bėgti ir slėptis, juolab nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo. Teismų nurodytos aplinkybės nepatvirtino suėmimo pagrindo, dalis jų nutylėta, kita dalis – nurodyta neteisingai. Kaltinimų sunkumas savaime negali pateisinti ilgesnių suėmimo laikotarpių. Taigi ieškovės suėmimas vertintinas kaip neteisėtas nuo pat pradžių. Pažymėtina, kad teismo ekspertams nebuvo užduota klausimų, susijusių su ieškovės suėmimo pagrindu, todėl ekspertizės rezultatai negalėjo turėti ir neturėjo jokios įtakos ieškovės suėmimui.
- 22.4. Teismai pažeidė įrodymų tyrimo ir vertinimo taisykles (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir [CPK](#)) 183, 185 straipsniai), nevykdė pareigos motyvuoti procesinius sprendimus ([CPK 270 straipsnio](#) 4 dalis, 331 straipsnio 4 dalis). Teismai nevertino ir neanalizavo šešių teismo nutarčių dėl suėmimo ieškovei skyrimo ir pratęsimo, taip pat ieškovės nurodytų argumentų ir įrodymų, pagrindžiančių suėmimo nepagrįstumą ir neteisėtumą. Apeliacinės instancijos teismas iš esmės nenurodė jokių motyvų dėl ieškovės apeliaciniame skunde išdėstytų argumentų, tik pažodžiui pakartojo pirmosios instancijos teismo argumentus.
- 22.5. Apeliacinės instancijos teismas visiškai nepasisakė dėl ieškovei padarytos žalos Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartimi neteisėtai pritaikius procesinės prievartos priemonę – atidavinį į sveikatos priežiūros įstaigą. Pagal [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalį asmuo gali būti prievarta atiduotas į specialiąją įstaigą tik tuo atveju, jeigu ekspertizė nustato, kad įtariamasis dėl psichinės ligos yra pavojingas visuomenei. Lietuvos apeliacinis teismas, skirdamas šią priemonę, vadovavosi teismo ekspertizės akte nurodyta rekomendacija, padarius išvadą, kad ieškovė savo elgesiu gali kelti pavojų tiek sau tiek, tiek aplinkiniams. Tai, kad ekspertų išvados ir rekomendacijos yra visiškai nepagrįstos, patvirtina Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis, kuria ieškovei paskirta priverčiamoji medicinos priemonė – ambulatorinis stebėjimas piminės psichikos sveikatos priežiūros sąlygomis, panaikinus kardomąją priemonę – atidavinį į sveikatos priežiūros įstaigą. Lietuvos apeliaciniam teismui priimant 2020 m. birželio 25 d. nutartį, byloje jau buvo visi Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartyje nurodyti duomenys, kurių pagrindu teismas padarė išvadą, kad ieškovė nėra pavojinga sau ir visuomenei, jai reikalinga socialinė pagalba, o ne priverstinis gydymas ir izoliavimas nuo visuomenės.
- 22.6. Teismai nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos [CK 6.250 straipsnio](#) 1 dalies aiškinimo ir taikymo praktikos dėl teisiškai reikšmingų aplinkybių, į kurias turi būti atsižvelgta nustatant neturtinės žalos dydį už neteisėtą procesinės prievartos priemonės – suėmimo –

taikymą (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-63-378/2018). Ieškovės suėmimas, kuris akivaizdžiai nebuvo būtinas ir buvo pritaikytas tik dėl to, kad ieškovė protiškai neigė, yra žiaurus, neigė žmogaus orumą žeminantis elgesys, todėl beveik septynis mėnesius nelaisvę kentėjusiai ieškovei turi būti priteista sąžininga pinigine kompensacija, kuri bent iš dalies atlygintų nelaisvėje ieškovės patirtas kančias.

23. Atsakovės atstovė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija atsiliepimu į ieškovės kasacinį skundą prašo jį atmesti, skundžiamą nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 23.1. Ieškovė nepagrįstai teigia, kad teismai pažeidė [CK 6.246 straipsnio](#) 1 dalį. Teismai išsamiai motyvavo, kodėl kardomosios priemonės – suėmimo skyrimas ir pratęsimai, išskyrus paskutinį, vertinami kaip teisėti ir atitinkantys bendrąją rūpestingumo pareigą.
- 23.2. Ieškovė nenurodo, kokių konkrečių Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimų teismai nesilaikė. Nepagrįsta ieškovės pozicija, kad baudžiamojo proceso metu jai apskritai negalėjo būti skiriama jokia kardomoji priemonė, nes ieškovė turi įgintą silpnąprotystę ir jai reikalinga socialinė pagalba. Asmens negalia savaime nereikia, kad jam negali būti taikomos kardomosios priemonės, kai toks asmuo įtariamas nusikaltimo padarymu. Protinė negalia ar psichikos sutrikimas taip pat savaime nereikia asmens nepakaltinamumo baudžiamosios atsakomybės prasme. Asmens negalia yra viena iš aplinkybių, kurią, remiantis [BPK 121 straipsnio](#) 4 dalimi, privaloma vertinti sprendžiant, ar yra būtinybė skirti kardomąją priemonę, ir parenkant jos rūšį. Pagal EŽTT išaiškinimus, psichikos sutrikimų turinčio asmens sulaikymas gali būti būtinas ne tik tais atvejais, kai asmeniui reikia gydymo, vaistų ar kito klinikinio gydymo, kad būtų išgydyta ar palengvinta jo būklė, bet ir tada, kai asmeniui reikia kontrolės ir priežiūros, kad jis nepadarytų žalos sau ar kitiems asmenims.
- 23.3. Šią bylą nagrinėję teismai išsamiai įvertino suėmimo skyrimo bei pratęsimo ieškovei pagrįstumą ir teisėtumą. Psichiatrinės ekspertizės akte konstatuota, kad ieškovė savo elgesiu gali kelti pavojų tiek sau, tiek aplinkiniams. Tik gavus ekspertizės išvadą buvo pakankamas ir objektyvus faktinis pagrindas teismui spręsti dėl ieškovės sveikatos būklės ir keisti jai paskirtą kardomąją priemonę. Teismai šioje byloje pagrįstai konstatavo, kad iki ekspertizės atlikimo teismo, neturinčio specialiųjų (psichiatrijos) žinių, veiksmai skiriant ir pratęsiant suėmimą negali būti laikomi neteisėtais, nes jie atitiko bendrąją rūpestingumo pareigą.
- 23.4. Apeliacinės instancijos teismo nutartis motyvuota, teismas tyrė įrodymus, išsamiai pasisakė dėl esminių ieškinių ir apeliacinio skundo argumentų. Abiejų instancijų teismai padarė vienodas išvadas – kad iki teismo psichiatrinės ekspertizės akto parengimo ieškovei taikytas ir pratęstas suėmimas atitiko visas aktualias EŽTT ir nacionalinių teismų praktikoje plėtojamas suėmimo teisėtumo sąlygas: ieškovei suėmimas paskirtas laikantis įstatyme nustatytos tvarkos ir sąlygų, esant pagrįstam įtarimui, kad įtariamoji gali būti padariusi jai inkriminuojamą nusikalstamą veiką, ir laikantis proporcingumo principo. Tokios išvados motyvuotos konkrečiais bylos faktais ir duomenimis.
- 23.5. Ieškovė, teigdama, kad teismas pažeidė įrodymų tyrimo ir vertinimo taisykles, nenurodo jokių konkrečių taisyklių pažeidimų.
- 23.6. Ieškovė nepagrįstai teigia, kad teismas nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos [CK 6.250 straipsnio](#) 1 dalies aiškinimo ir taikymo praktikos dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo. Teismas išsamiai motyvavo ir pagrįstai sumažino ieškovės prašomą priteisti neturtinės žalos atlyginimo dydį, taikydamas sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijus. Ieškovei priteistas neturtinės žalos atlyginimo dydis visiškai atitinka kasacinio teismo praktiką (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-63-378/2018](#); 2018 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-347-687/2018).
24. Atsakovės atstovė Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra atsiliepimu į ieškovės kasacinį skundą prašo jį atmesti, skundžiamą nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodoma, kad teismas išsamiai ir objektyviai įvertino visus įrodymus, priėmė motyvuotą nutartį. Neturtinės žalos atlyginimo dydis ieškovei sumažintas pagrįstai, atsižvelgiant į neteisėto suėmimo trukmę, nenukrypstant nuo teismų praktikos.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl valstybės civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo neteisėtų veiksmų, taikymo sąlygų

25. [CK 6.272 straipsnio](#) 1 dalyje nustatyta, kad žalą, atsiradusią dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto suėmimo kardomosios priemonės taikymo tvarka, neteisėto sulaikymo, neteisėto procesinės prievartos priemonių pritaikymo, neteisėto administracinės nuobaudos – arešto – paskyrimo, atlygina valstybė visiškai, nepaisant ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės.
26. Kasacinio teismo praktikoje, aiškinant ir taikant [CK 6.272 straipsnį](#), yra nurodyta, kad tai yra specialus civilinės deliktinės atsakomybės atvejis, kai valstybės civilinė atsakomybė kyla nepaisant ikiteisminio tyrimo, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės teisiniu santykiu atsirasti pakanka trijų sąlygų: neteisėtų veiksmų, žalos fakto ir priežastinio neteisėtų veiksmų bei atsiradusios žalos ryšio (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-231-695/2019](#) 34 punktą).
27. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad [CK 6.272 straipsnio](#) 1 dalyje pateikiamas nebaigtinis neteisėtų veiksmų sąrašas. Neteisėtais veiksmais, kaip valstybės civilinės atsakomybės sąlyga, gali būti teismo pripažinti, be kita ko, tokie veiksmai, kurie nors ir atitiko atitinkamas baudžiamojo proceso teisės normas, tačiau kuriais pažeista pareigūnų bendroji rūpestingumo pareiga ([BPK 2 straipsnis](#)), taip pat bendroji pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai – laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos ([CK 6.246 straipsnio 1 dalis](#), [6.263 straipsnio 1 dalis](#)) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-347-687/2018 45 punktą ir jame nurodytą kasacinio

teismo praktiką; 2019 m. spalio 3 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-283-1075/2019](#) 35, 41 punktus).

28. Tai, kad civilinio proceso tvarka skundžiami veiksmai baudžiamajame procese nebuvo įvertinti kaip neteisėti, neužkerta kelio konstatuoti jų neteisėtumą civilinio proceso tvarka. Valstybės civilinė atsakomybė už žalą, grindžiamą neteisėtais teisėsaugos institucijų pareigūnų veiksmais (neveikimu) baudžiamąjo proceso metu, yra civilinės teisės institutas, taigi civilinę bylą dėl tokios žalos atlyginimo nagrinėjantis teismas vertina nurodytus veiksmus nagrinėjamam civiliniam ginčui aktualiais aspektais, t. y. civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų atžvilgiu, pagal civilinio proceso normų nustatytas įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisykles. Teismas, sprenddamas dėl valstybės civilinės atsakomybės, gali priėti prie priešingos išvados dėl tam tikrų procesinių veiksmų teisėtumo negu padarytoji baudžiamajame procese (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-353-313/2019](#) 34 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
29. Vis dėlto sprenddamas dėl pareikšto ieškinio šios kategorijos bylose, vadovaudamasis [CPK](#) 176–185 straipsniais, teismas turi ištirti įrodymus bei juos vertinti atsižvelgdamas ir į jų reikšmę baudžiamąjo proceso aspektu. Bylose teisiniai vertinimai turi būti atliekami kompleksškai, t. y. baudžiamąjo ir civilinio proceso normų nustatyta tvarka (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 22 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-63-378/2018](#) 31 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
30. Kasacinio teismo praktikoje nuosekliai pripažįstama, kad suėmimo teisėtumas turi būti vertinamas ne tik pagal nacionalinės teisės, bet ir pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio reikalavimus (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-339-684/2021](#) 40 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
31. Konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą. Teisė į laisvę Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies prasme reiškia fizinę laisvę. Asmens sulaikymas ir suėmimas lemia jo teisės į laisvę suvaržymą (laisvės atėmimą).
32. Pagal EŽTT formuojamą praktiką pirminė laisvės atėmimo atitiktis Konvencijos 5 straipsnio 1 daliai sąlyga yra ta, kad laisvės atėmimas turi būti teisėtas, įskaitant įstatyme nustatytos tvarkos laikymąsi. Konvencija šiuo aspektu iš esmės nukreipia į nacionalinę teisę ir įtvirtina pareigą laikytis jos materialiosios ir proceso teisės normų. Be to, bet koks laisvės atėmimas turi atitikti Konvencijos 5 straipsnio tikslą, t. y. apsaugoti asmenis nuo savivalės (pvz., 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje *Venskutė prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 10645/08, par. 75; 2016 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Žekonienė prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 19536/14, par. 48). EŽTT praktikoje apsaugos nuo savivalės kontekste, be kita ko, išaiškinta, kad laisvės atėmimas pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punktą turi atitikti proporcingumo reikalavimą, t. y. būti griežtai būtinas siekiant šioje nuostatoje nurodytų tikslų, kai kitų, švelnesnių, priemonių jiems pasiekti nepakanka (pvz., 2008 m. kovo 18 d. sprendimas byloje *Ladent prieš Lenkiją*, peticijos Nr. 11036/03, par. 54–55; 2018 m. vasario 27 d. sprendimas byloje *Sinkova prieš Ukrainą*, peticijos Nr. 39496/11, par. 60).
33. Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punkte nustatytas laisvės atėmimo atvejis, kai asmuo teisėtai sulaikomas ar įkalinamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina neleisti jam padaryti nusikaltimo, arba manoma, jog jis, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti. Ši nuostata turi būti taikoma kartu su Konvencijos 5 straipsnio 3 ir 4 dalyse įtvirtintomis sulaikymo ar suėmimo teisėtumo teisminės kontrolės garantijomis. Būtent Konvencijos 5 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kiekvienas sulaikytasis ar kalinamasis pagal šio straipsnio 1 dalies c punkto nuostatas turi būti skubiai pristatytas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam įstatymas yra suteikęs teisę vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką arba teisę būti paleistas proceso metu. Pagal Konvencijos 5 straipsnio 3 dalį, be pagrįsto įtarimo (jį pagrindžiantys faktai neturi būti tokio paties lygmens, kaip būtina apkalbinamajam nuosprendžiui pagrįsti ar kaltinimui pareikšti) besitęsiančiam suėmimui pateisinti jau priimančiam pirmąjį sprendimą dėl suėmimo, t. y. skubiai po asmens sulaikymo, teismas turi pateikti kitus reikšmingus ir pakankamus pagrindus (Didžiosios kolegijos 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje *Buzadji prieš Moldovos Respubliką*, peticijos Nr. 23755/07, 102 punktas). Analogiškas reikalavimas išplaukia ir iš [BPK 122 straipsnio](#).
34. Iki nuteisimo įtariamasis (kaltinamasis) turi būti laikomas nekaltu ir reikalaujama jį paleisti iš karto, kai tik besitęsiantis suėmimas nustoja būti pagrįstas (Didžiosios kolegijos 2006 m. spalio 3 d. sprendimas byloje *McKay prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 543/03, 41 punktas; 2016 m. kovo 24 d. sprendimas byloje *Zherebin prieš Rusiją*, peticijos Nr. 51445/09, 50 punktas). Besitęsiantis suėmimas konkrečioje byloje gali būti pateisintas tik esant aiškioms tam tikro viešojo intereso apraiskoms, kuris, nepaisant nekaltumo prezumpcijos, nusveria teisę į laisvę. Tai, ar kaltinamojo (įtariamąjo) laikymas suimto yra pagrįstas, turi būti įvertinama vadovaujantis kiekvienos bylos faktais ir atsižvelgiant į jos ypatumus. Valstybės institucijos privalo įtikinamai įrodyti, jog bet koks suėmimo laikotarpis, kad ir koks trumpas jis būtų, yra pateisinamas (pagrįstas) (Didžiosios kolegijos sprendimai byloje *Buzadji prieš Moldovos Respubliką* 87 punktas; *Zherebin prieš Rusiją*, 54, 61 punktai; 2023 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Hysa prieš Albaniją*, peticijos Nr. 52048/16, 63 punktas).
35. Pagal EŽTT praktiką Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies reikalavimų laikymasis iš esmės vertinamas žvelgiant į teismų sprendimuose dėl suėmimo taikymo pateiktus motyvus, taigi šiuose sprendimuose turi būti išdėstytos visos konkrečios faktinės aplinkybės, reikšmingos sprendžiant dėl suėmimo. Sprendimuose pagrindai, kuriais grindžiamas suėmimas, turi būti įtikinamai motyvuoti, nurodomi argumentai dėl suėmimo taikymo neturi būti bendro ir abstraktaus pobūdžio. Pažymėtina ir tai, kad aplinkybių, kurios galėtų galėtų pateisinti suėmimą, buvimas, kurį patvirtina tam tikra baudžiamosios bylos medžiaga, savaime nepateisina suėmimo tais atvejais, kai teismas, sprendžiamas suėmimo klausimą, joniš nesivadovavo (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-347-687/2018](#), 77 punktas; EŽTT 2010 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Balčiūnas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 17095/02, 78–80, 85 punktai; 2023 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Hysa prieš Albaniją*, peticijos Nr. 52048/16, 68–69 punktai).
36. Konvencijos 5 straipsnio 3 dalyje taip pat reikalaujama, kad kompetentingos nacionalinės institucijos parodytų „ypatingą stropumą“ (angl. *special diligence*) baudžiamajame procese prieš suimtą kaltinamąjį. Vertinant, ar „ypatingo stropumo“ reikalavimas laikytasi, atsižvelgiama, be kita ko, į bendrą bylos sudėtingumą, bet kokius nepateisinamo delsimo laikotarpius ir priemones, kurių valstybės institucijos ėmėsi procesui paspartinti, siekdamas užtikrinti, kad bendra suėmimo trukmė išliktų „pagrįsta“ (pvz., 2017 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje *Lisovskij prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 36249/14, 68 punktas).
37. Nagrinėjamoje byloje aktualus ir Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e punkte nustatytas laisvės atėmimo pagrindas, kai teisėtai atimama laisvė, be kita ko, psichiškai nesveikiems asmenims (angl. *persons of unsound mind*; pranc. *un aliéné*). Pagal nuosekliai EŽTT praktiką iš asmens negali būti atimta laisvė vien dėl to, kad jis „psichiškai nesveikas“, o laisvės atėmimas turi atitikti šias tris minimalias sąlygas: pirma, turi būti patikimai įrodyta, kad asmuo yra psichiškai nesveikas, t. y. tikras (realus) psichikos sutrikimas (angl. *true mental disorder*; pranc. *trouble mental «réel»*) turi būti įrodytas (nustatytas) kompetentingos nacionalinės institucijos, vadovaujantis objektyvia medicinos ekspertize; tam tikra šio reikalavimo išimtis pripažįstama tik neatidėliotino hospitalizavimo atveju; antra, psichikos sutrikimas turi būti tokio pobūdžio ar laipsnio, kad pateisintų priverstinį hospitalizavimą; trečia, priverstinio hospitalizavimo pratęsimo teisėtumas priklauso nuo to, ar toks psichikos sutrikimas išlieka (pvz., 2018 m. birželio 26 d. sprendimas byloje *D. R. prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 691/15, 83 punktas, su tolesnėmis nuorodomis; 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas byloje *C.B. prieš Rumuniją*, peticijos Nr. 21207/03, 48 punktas; 1979 m. spalio 24 d. sprendimas

byloje *Winterwerp prieš Nyderlandus*, peticijos Nr. 6301/73, 39 punktas).

38. EŽTT praktikoje pažymėta, kad leidžiami laisvės atėmimo pagrindai, įtvirtinti Konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje, turi būti aiškinami siaurai. Tam, kad psichikos būklė galėtų būti vertinama kaip „tikras“ psichikos sutrikimas šios nuostatos e punkto prasme, ji turi pasižymėti tam tikru sunkumu, nes turi būti tokia rimta, kad būtų būtinas gydymas specialioje įstaigoje psichikos ligomis sergantiems asmenims (pvz., 2021 m. kovo 30 d. sprendimas byloje *D.C. prieš Belgiją*, peticijos Nr. 82087/17, 88 punktas; 2016 m. birželio 2 d. sprendimas byloje *Petschulies prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 6281/13, 76 punktas; Didžiosios kolegijos sprendimas byloje *Ilseher prieš Vokietiją*, peticijų Nr. 10211/12 ir 27505/14, 129 punktas). Pagal EŽTT praktiką psichikos sutrikimas yra tokio laipsnio, kad pateisinamas priverstinis hospitalizavimas, jei nustatoma, kad atitinkamo asmens hospitalizavimas yra būtinas, nes jam reikalingas gydymas, vaistai ar kita klinikinė priežiūra, siekiant jį išgydyti arba palengvinti jo būklę, taip pat jei asmeniui būtina kontrolė arba priežiūra, kad jis negalėtų, pavyzdžiui, susižaloti arba sužaloti kitų asmenų (minėtas sprendimas byloje *D. R. prieš Lietuvą*, 84 punktas su tolesnėmis nuorodomis). Pagal 5 straipsnio 1 dalies e punkto reikalavimus tai, kad asmuo yra psichiškai nesveikas, turi būti aiškiai nustatyta tuo metu, kai priimamas sprendimas atimti laisvę dėl tokios jo būklės (*D. R. prieš Lietuvą*, 86 punktas).
39. Sprendžiant, ar asmuo turėtų būti sulaikomas kaip „psichiškai nesveikas“, nacionalinėms institucijoms suteikiama tam tikra vertinimo (nuožiūros) laisvė, ypač klinikinių diagnozių srityje, nes pirmiausia šioms institucijoms tenka prerogatyva įvertinti konkrečioje byloje joms pateiktus įrodymus. Iš naujo įvertinti įvairias medicinines nuomones nėra EŽTT užduotis, jis tik Konvencijos požiūriu nustato, ar priimdami ginčijamą sprendimą nacionaliniai teismai turėjo pakankamai įrodymų laisvės atėmimui pateisinti (*D. R. prieš Lietuvą*, 85 punktas). Šiuo aspektu EŽTT turi įsitikinti, ar nacionaliniai teismai kruopščiai išnaginėjo visus reikšmingus klausimus ir ekspertizės išvadas ir patys atsižvelgdami į jiems pateiktus duomenis priėmė sprendimą dėl asmens psichikos sutrikimo; taip pat ar toks sprendimas buvo tinkamai motyvuotas (Didžiosios kolegijos 2018 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Ilseher prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 10211/12 ir 27505/14, 132 punktas; minėtas sprendimas byloje *D.C. prieš Belgiją*, 89 punktas; 2014 m. balandžio 17 d. sprendimas byloje *Anatolij Rudenko prieš Ukrainą*, peticijos Nr. 50264/08, 101, 110 punktai). EŽTT sprendimuose konstatuota, kad, su visa derama pagarba psichiatrų profesinei patirčiai, sveikatos priežiūros specialistams suteiktus plačius įgaliojimus turi atsverti procesas, skirtas užkirsti kelią neatsakingam priverstiniam hospitalizavimui (*D. R. prieš Lietuvą*, 96 punktas su tolesnėmis nuorodomis). Šiame kontekste EŽTT praktikoje ne kartą kritiškai įvertinti nacionalinių teismų sprendimai, grindžiami perrašytomis psichiatrinės ekspertizės išvadomis, teismui nepateikiant jokios savarankiškos analizės, ypač kai ekspertizės išvadose, kuriomis besąlygiškai rėmėsi teismai, būtinumas priverstinai hospitalizuoti asmenį nepakankamai motyvuotas, nenurodyti konkrečiais duomenimis grindžiami argumentai dėl jo pavojingumo, psichikos sutrikimo pobūdžio ir laipsnio (pvz., *D. R. prieš Lietuvą*, 94–96 punktai; 2018 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *X prieš Rusiją*, peticijos Nr. 3150/15; *Anatolij Rudenko prieš Ukrainą*, 110–112 punktai; 2016 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje *Vershinin prieš Rusiją*, peticijos Nr. 42858/06).
40. EŽTT sprendimuose (pvz., *D. R. prieš Lietuvą*, 88 punktas su tolesnėmis nuorodomis) taip pat pabrėžiama, kad psichikos liga sergantys asmenys sudaro ypač pažeidžiamą grupę, todėl bet koks jų teisių apribojimas turi būti griežtai tikrinamas (angl. *subject to strict scrutiny*) ir gali būti pateisinamas tik dėl labai svarių priežasčių. Be to, asmens laisvės atėmimas yra tokia griežta priemonė, kad gali būti pateisinama tik tuo atveju, jei, įvertinus kitas švelnesnes priemones, nustatoma, kad jų nepakanka apsaugoti asmens arba viešajam interesui, dėl kurio reikia sulaikyti atitinkamą asmenį. Nagrinėjamos bylos kontekste aktuali ir EŽTT praktikos nuostata, kad objektyvus sutrikusios psichikos asmenų apgyvendinimo ir socialinės pagalbos poreikis neturi savaime lemti priemonių, susijusių su jų laisvės atėmimu, skyrimo (2015 m. kovo 17 d. sprendimas byloje *Stefan Stankov prieš Bulgariją*, peticijos Nr. 25820/07, 97 punktas).
41. Pagal Konvencijos 5 straipsnio 4 dalį kiekvienas asmuo, kuriam atimta laisvė, turi teisę kreiptis į teismą, kad šis greitai priimtų sprendimą dėl jo kalinimo teisėtumo ir, jeigu asmuo kalinamas neteisėtai, nuspręstų jį paleisti; šioje nuostatoje įtvirtinti tam tikri reikalavimai teisminei laisvės atėmimo kontrolei. Pagal nuosekliai EŽTT praktiką sulaikyti ir suimti asmenys turi teisę į tai, kad teismas peržiūrėtų (patikrintų) procesines ir materialiąsias sąlygas, turinčias esminę reikšmę jų laisvės atėmimo „teisėtumui“ Konvencijos 5 straipsnio prasme (pvz., Didžiosios kolegijos 2012 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Idalov prieš Rusiją*, peticijos Nr. 5826/03, 161 punktas su tolesnėmis nuorodomis; 2021 m. birželio 1 d. sprendimas byloje *Denis ir Irvine prieš Belgiją*, peticijos Nr. 62819/17 ir 63921/17, 186 punktas su tolesnėmis nuorodomis). Tai reiškia, kad kompetentingas teismas turi išnagrinėti ne tik nacionalinės teisės nustatytą proceso reikalavimų laikymąsi, bet ir įtarimo, kuriuo remiamasi sulaikant, pagrįstumą bei tikslo, kurio siekiama sulaikant ir skiriant suėmimą, teisėtumą. Nors Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis neįpareigoja teismo pasisakyti dėl kiekvieno gynybos argumento prieš suėmimą, jis turi atsižvelgti į konkrečius jos nurodomus faktus, galinčius sukelti abejonių sąlygų, kurios yra esminės laisvės atėmimo teisėtumui Konvencijos prasme, buvimu (pvz., 2019 m. spalio 17 d. sprendimas byloje *G.B. ir kiti prieš Turkiją*, peticijos Nr. 4633/15, 176 punktas).
42. Atsižvelgiant į dramatišką laisvės atėmimo poveikį pagrindinėms asmens teisėms, procesas pagal Konvencijos 5 straipsnio 4 dalį iš principo turi, kiek tai įmanoma vykstant tyrimui, atitikti pagrindinius teisingo bylos nagrinėjimo, garantuojamo pagal Konvencijos 6 straipsnį, reikalavimus, be kita ko, būti rungtyniškas ir vykti užtikrinant šalių lygybę (pvz., 2016 m. sausio 19 d. sprendimas byloje *Albrechtas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 1886/06). Kai asmeniui laisvė atimta Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punkte nurodytu pagrindu, turi būti rengiamas teismo posėdis (pvz., 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Grauzinis prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 37975/97, 31–32 punktai). Yra iš esmės svarbu, kad teismas išnagrinėtų ir įvertintų įrodymus, kurie *prima facie* atrodo turintys svarbią reikšmę besitęsiančio suėmimo teisėtumui. Bendresne prasme tuo atveju, kai sprendžiant dėl asmens pavojingumo yra reikšmingi duomenys apie jo asmenybę ar brandos lygį, Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis iš esmės reikalauja ir galimybės į teismo posėdį kviešti bei apklausti liudytojus, kurių parodymai svarbūs (besitęsiančio) suėmimo teisėtumui (pvz., 2021 m. kovo 30 d. sprendimas byloje *D.C. prieš Belgiją*, peticijos Nr. 82087/17, 124 punktas su tolesnėmis nuorodomis; 2017 m. balandžio 13 d. sprendimas byloje *Podeschi prieš San Mariną*, peticijos Nr. 66357/14, 171 punktas; 2007 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Žurcan prieš Moldovą*, peticijos Nr. 39835/05, 67–70 punktai).

Dėl ieškovės suėmimo taikymo teisėtumo

43. [BPK 119](#) straipsnyje įtvirtinta, kad kardomosios priemonės gali būti skiriamos siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą įkiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms. Kardomosios priemonės gali būti skiriamos tik tuo atveju, kai yra pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad įtariamasis padarė nusikalstamą veiką ([BPK 121 straipsnio](#) 2 dalis). [BPK 122 straipsnio](#) 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad suėmimo pagrindas, be kitų, yra pagrįstas manymas, jog įtariamasis bėgs (slėpsis) nuo įkiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo. [BPK 122 straipsnio](#) 6 dalis imperatyviai nustato, kad skiriant suėmimą turi būti nurodytas jo skyrimo pagrindas ir motyvai. Suėmimas gali būti skiriamas tik tais

atvejais, kai švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis negalima pasiekti šio kodekso 119 straipsnyje nurodytų tikslų ([BPK 122 straipsnio 7 dalis](#)).

44. Nagrinėjamos bylos atveju nustatyta, kad ieškovė buvo sulaikyta Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kriminalinės policijos sunkių nusikaltimų tyrimo valdybos 2-ojo skyriaus tyrėjos 2019 m. gruodžio 17 d. nutarimu, 2019 m. gruodžio 18 d. jai pareikšti įtarimai pagal Baudžiamojo kodekso 22 straipsnio 1 dalį ir 129 straipsnio 1 dalį (pasikėsینimas nužudyti). Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. gruodžio 19 d. nutartimi iš dalies patenkino prokuroro prašymą – skyrė ieškovei kardomąją priemonę – suėmimą vienam mėnesiui, terminą skaičiuojant nuo 2019 m. gruodžio 17 d. iki 2020 m. sausio 17 d. Suėmimo terminas buvo tęstas penkis kartus: Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. sausio 10 d., 2020 m. vasario 13 d., 2020 m. kovo 10 d., 2020 m. gegužės 7 d. nutartimis, Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 8 d. nutartimi. Lietuvos apeliacinis teismas 2020 m. birželio 25 d. nutartimi tenkino ieškovės skundą, panaikino Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 8 d. nutartį ir skyrė ieškovei kitą procesinės prievartos priemonę – atidaviną į sveikatos priežiūros įstaigą (VŠĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninę) 14 dienų. Vilniaus apygardos teismas 2020 m. liepos 7 d. paskyrė priverčiamąją medicinos priemonę – ambulatorinį stebėjimą pirminės psichikos sveikatos priežiūros sąlygomis, panaikino kardomąją priemonę – atidaviną į sveikatos priežiūros įstaigą. Šia nutartimi pripažinta, kad ieškovė padarė baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką (pasikėsینimas nužudyti mažametį bejėgškos būklės savo šeimos narį), tačiau nusikalstamos veikos padarymo metu dėl įgintos silpnaprotystės ji buvo nepakaltinama. Ieškovė 2020 m. liepos 8 d. išleista iš VŠĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninės. Taigi ieškovės suėmimas tęsėsi nuo 2019 m. gruodžio 17 d. iki 2020 m. birželio 25 d., o laikotarpis nuo 2020 m. birželio 25 d. iki 2020 m. liepos 8 d. jai buvo taikomas atidavinimas į psichiatrijos ligoninę.
45. Ieškovės laikinas sulaikymas 2019 m. gruodžio 17 d. tyrėjos buvo grindžiamas aplinkybe, kad įtariamoji bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo. Vilniaus miesto apylinkės teismo ir Vilniaus apygardos teismo nutartys, kuriomis ieškovei taikytas (tęstas) suėmimas, taip pat buvo grindžiamas [BPK 122 straipsnio](#) 1 dalies 1 punkte įtvirtintu pagrindu, kad įtariamoji bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo.
46. Pirmoji Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis, kuria paskirtas suėmimas, buvo motyvuojama tuo, kad: ieškovė įtariama pasikėsینusi padaryti labai sunkų tyčinį nusikaltimą, ji galėjo padaryti inkriminuojamą veiką, už kurią gresia ilgalaikė laisvės atėmimo bausmė; pagrįstą manymą, kad ieškovė bėgs (slėpsis), sustiprina aplinkybės, kad įtariamoji šiuo metu nedirba, yra netekėjusi, nesaistoma tvirtais socialiniais ryšiais, posėdyje pati nurodė, kad brolis gyvena Norvegijoje ir ji norėtų nuvykti pas jį, taip pat nurodė, kad vaiko tėvas gyvena kitame mieste, ji gali gyventi ir su juo. Teismas vertino, kad šios aplinkybės suponuoja pagrindą manyti, jog įtariamoji, būdama laisvėje, suvokdama atsakomybės neišvengiamumą ir siekdama neleistinais būdais išvengti gresiančios griežtos realios laisvės atėmimo bausmės, gali bėgti ir slėptis. Teismas nurodė, kad dėl šių aplinkybių darytina išvada, jog šiame etape kitų kardomųjų priemonių taikymas neužtikrins [BPK 119](#) straipsnyje įtvirtintų tikslų pasiekimo, įtariamąsios realus dalyvavimas procese gali būti užtikrintas tik skiriant suėmimą. Atsižvelgdamas į ikiteisminio tyrimo medžiagą, veikos pobūdį, įtariamąsios asmenybę, pradinę baudžiamojo proceso stadiją, teismas konstatavo, kad siekiant intensyvaus tyrimo tikslinga skirti suėmimą vienam mėnesiui.
47. Vėlesnės Vilniaus miesto apylinkės teismo nutartys (2020 m. sausio 10 d., 2020 m. vasario 13 d., 2020 m. kovo 10 d.) buvo motyvuojamos iš esmės tomis pačiomis aplinkybėmis, papildomai nurodant ieškovės jauną amžių, baustumą administracine tvarka, neįgalumą. Nutartyse akcentuojama, kad ieškovės teisės suvaržomos nepažeidžiant proporcingumo principo, [BPK 119](#) straipsnio tikslų negalima pasiekti taikant švelnesnes priemones. 2020 m. kovo 10 d. nutartyje, be kita ko, nurodoma, kad įtariamąsios realus dalyvavimas procese gali būti užtikrintas bei kelias naujoms nusikalstamosioms veikoms užkirstas tik pratęsiant suėmimo terminą.
48. Šią civilinę bylą (dėl neturtinės žalos atlyginimo) nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai padarė vienodus išvadas, kad ieškovei taikytas ir pratęstas suėmimas iki teismo psichiatrinės ekspertizės akto parengimo atitiko visas EŽTT ir nacionalinių teismų praktikoje suformuluotas suėmimo teisėtumo sąlygas. Teismai vertino, kad nėra pagrindo konstatuoti neteisėtų veiksmų nurodytu laikotarpiu, nes bendroji rūpestingumo pareiga nebuvo pažeista, nutartys dėl suėmimo buvo tinkamai ir pakankamai motyvuotos, pagrįstas taikytos kardomosios priemonės būtinumas ir proporcingumas. Teismai laikė, kad nėra pagrindo nustatyti reikšmingas sprendžiant suėmimo klausimą aplinkybes vertinti kitaip, nei buvo įvertinta baudžiamajame procese.
49. Ieškovė kasaciniame skunde argumentuoja, kad nepagrįsta teismų išvada, jog jos suėmimas tapo neteisėtas tik po teismo ekspertizės atlikimo. Ieškovės įsitikinimu, bylos duomenys suponuoja, kad suėmimas visą laikotarpį vertintinas kaip neteisėtas, nes prokurorui ir teismui nuo pat pradžių buvo žinomos esminės ieškovės asmenybė bei sveikatos būklė atspindinčios aplinkybės, kurios teisiskai reikšmingos sprendžiant dėl suėmimo. Šios aplinkybės, kurios nepagrįstai nebuvo įvertintos, paneigė tikimybę, kad ieškovė gali kur nors bėgti ir slėptis, juolab nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo. Ekspertizės rezultatai, ieškovės manymu, negalėjo turėti ir neturėjo įtakos ieškovės suėmimui, nes teismo ekspertams nebuvo užduota klausimų, kurie būtų susiję su ieškovės suėmimo pagrindu.
50. Teisėjų kolegija šiuos ieškovės argumentus pripažįsta teisiskai pagrįstais.
51. Pagal [BPK 122 straipsnio](#) 2 dalį, tuo atveju, kai pagrįstai manoma, kad įtariamasis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo, suėmimas gali būti paskirtas atsižvelgiant į įtariamojo šeiminių padėtį, nuolatinę gyvenamąją vietą, darbo santykius, sveikatos būklę, ankstesnį teistumą, ryšius užsienyje ir kitas aplinkybes. Iš esmės analogiškos aplinkybės reikšmingos ir vertinant pabėgimo pavojų vadovaujantis EŽTT praktika, pagal kurią bėgimo (slėpimosi) nuo teisingumo pavojus negali būti nustatytas vertinant vien tik gresiančios bausmės griežtumą; turi būti atsižvelgiama ir į daugelį kitų svarbių veiksnių, galinčių arba patvirtinti slėpimosi pavojų, arba, atvirkščiai, parodyti, kad jis toks nedidelis, jog nepateisina suėmimo skyrimo. Šiame kontekste ypač reikia atkreipti dėmesį į asmens charakterį, moralę, turimą turtą, ryšius su valstybe, kurioje jis persekiojamas baudžiamąja tvarka, ir jo tarptautinius kontaktus. Darbo ar socialinių ryšių neturėjimas savaime negali pateisinti suėmimo, tačiau, vertinamas kartu su kitomis nustatant pabėgimo pavojų reikšmingomis aplinkybėmis, gali sustiprinti išvadą dėl tokio pavojaus buvimo. Ryšiai užsienyje bendriausia prasme yra reikšmingi vertinant pabėgimo pavojų, tačiau jų buvimas turi būti vertinamas ne savaime, o atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, rodančias tikimybę, kad kaltinamasis iš tiesų jais pasinaudos pabėgdamas. Svarbus veiksnys vertinant pabėgimo pavojų yra ankstesnis asmens elgesys šiuo aspektu, pavyzdžiui, ankstesnis pasislėpimas, bandymas tai padaryti arba pasiruošimas tam (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-347-687/2018](#) 73 punktą; 2018 m. vasario 22 d. nutarties civilinėje byloje 3K-3-63-378/2018 48–50 punktus; 2016 m. rugsėjo 30 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-399-687/2016](#) 27 punktą ir šiuose punktuose nurodomą EŽTT praktiką).

52. Nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, kad įtariamojo sveikatos būklė gali būti reikšmingas veiksnys vertinant suėmimo pagrindų buvimą konkrečiu atveju, taigi, esant duomenų apie jo ligą ar kitas sveikatos problemas, teismas priimdamas sprendimą dėl suėmimo privalo įvertinti jų reikšmę atsižvelgdamas į konkrečius pagrindus, kuriais svarsto taikyti suėmimą. Bloga sveikatos būklė ar tam tikri jos ypatumai, turintys įtakos asmens galimybei laisvai veikti, savaime nebūtinai paneigia suėmimo pagrindų buvimą, konkrečiai – pabėgimo (slėpimosi) nuo teismo pavojų. Tačiau tuo atveju, jeigu dėl tokios būklės, objektyviai vertinant, gali sumažėti asmens galimybės pabėgti (pasislėpti), teismas, sprenddamas, ar minėtas pavojus vis dėlto egzistuoja, turi kruopščiai įvertinti tiek aktualius duomenis apie asmens sveikatą, tiek sveikatos būklės poveikį asmens galimybei pabėgti (pasislėpti). Teismo išvados šiuo aspektu turi būti motyvuotos konkrečiais bylos duomenimis, be kita ko, paaiškinant, dėl kokių aplinkybių daroma išvada, kad pabėgimo pavojus egzistuoja nepaisant blogos sveikatos būklės, kuri, pavyzdžiui, sumažina, bet nepašalina šio pavojaus ar neturi jam įtakos (pvz., EŽTT 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Kuc prieš Slovakiją*, peticijos Nr. 17101/19, 46 punktas; 2016 m. birželio 21 d. sprendimas byloje *G. prieš Rusiją*, peticijos Nr. 42526/07, 119, 116 punktai; 2016 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje *Topekhin prieš Rusiją*, peticijos Nr. 78774/13, 106–107 punktai; 2014 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Amirov prieš Rusiją*, peticijos Nr. 51857/13, 108 punktas; 2006 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Khudobin prieš Rusiją*, peticijos Nr. 59696/00, 108 punktas). Be to, sveikatos būklė turi būti vertinama ir suėmimo poveikio asmens sveikatai požiūriu, atsižvelgiant, be kita ko, į tai, ar suėmimo metu asmeniui (gali būti) teikiama tinkama sveikatos priežiūra (*ten pat*; taip pat žr. 2020 m. lapkričio 10 d. sprendimą byloje *Leonienė prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 61264/17, 86 punktas).
53. Iš ieškovės baudžiamosios bylos medžiagos matyti, kad jau ikiteisminio tyrimo pradžioje teisėsaugos institucijoms buvo žinoma, kad jai dėl diagnozuoto vidutinio protinio atsilikimo nustatytas (tik) 35 proc. darbingumas, tokie duomenys pateikti ir teismui, sprendusiam suėmimo skyrimo klausimą; tai matyti, be kita ko, iš įtariamąsios 2019 m. gruodžio 18 d. apklausos pas tyrėją protokolo, tos pačios dienos prokuroro pareiškimo dėl suėmimo skyrimo, šio teismo 2019 m. gruodžio 19 d. posėdžio protokolo; be to, įvairūs bendro pobūdžio duomenys apie minėtą diagnozę ir jos poveikį ieškovės gyvenimui, be kita ko, labai ribotas galimybes gyventi savarankiškai, buvo gauti iš pačios įtariamąsios ir liudytojų parodymų, duotų 2019 m. gruodžio 16–18 d. ir nurodomų visose nutartyse dėl suėmimo taikymo.
54. Antai jau 2019 m. gruodžio 18 d. ieškovės apklausos protokole nurodytos, be kitų, aplinkybės, kad ieškovė niekada nesigydydė psichiatrijos įstaigose, nesirgo psichikos ligomis, kad ji nuo vaikystės yra protškai atsilikusi, jai reikalinga pagalba, ji gyvena su tėvais, yra darbinga tik 35 proc., serga autoimunine liga – psoriaze. Ieškovė taip pat nurodė, kad po gimdymo buvo šoko būsenos, labai gailisi dėl savo poelgio, nori auginti vaiką kartu su jo tėvu, vaikas buvo planuotas. Vilniaus miesto apylinkės teismui 2020 m. sausio 10 d., 2020 m. vasario 13 d., 2020 m. kovo 10 d. sprendžiant suėmimo klausimą ieškovės gynėjas prašė skirti švelnesnę kardomąją priemonę, akcentavo, kad griežčiausios priemonės – suėmimo tęsimas, atsižvelgiant į ieškovės asmenybę, neproporcingas.
55. Taigi darytina išvada, kad jau pirmą kartą priimdamas sprendimą dėl ieškovės suėmimo teismas turėjo pakankamai konkrečių duomenų apie jos gana rintą psichinę negalią (nors ir neturėjo specialiųjų žinių bei išsamių psichiatrinės ekspertizės išvadų šiuo klausimu), kad kiltų jo pareiga įvertinti šios negalios poveikį svarstomam ieškovės pabėgimo (pasislėpimo) pavojui. Kita vertus, manydamas, kad duomenų apie ieškovės psichikos sveikatą nepakanka, teismas turėjo procesinę galimybę surinkti jų papildomai nelaukdamas būsimos ekspertizės išvadų, pavyzdžiui, išreikalaujamas duomenis apie jos sveikatą iš gydymo įstaigų ([BPK 123 straipsnio](#) 5 dalis), prireikus suėmimo taikymo tikslais detaliau išsiaiškinti ieškovės gebėjimus ir įgūdžius, į teismo posėdį kviesdamas teismo psichiatrijos specialistą (ši procesinė galimybė tiesiogiai nenurodyta [BPK](#), tačiau, manytina, baudžiamojo proceso įstatyme nėra kliūčių ja pasinaudoti esant būtinybei, kaip nagrinėjamu atveju).
56. Tačiau teismas 2019 m. gruodžio 19 d. nutartyje, kuria ieškovei paskirtas suėmimas, duomenų apie jos neįgalumą nenurodė, atitinkamai nemotyvuodamas savo išvados, jog ieškovė, nepaisant to, kad turi tik 35 procentų darbingumą dėl įgintos silpnaprotystės, nemokanti skaityti ir rašyti, visą gyvenimą gyvenusi su tėvais ir priklausoma nuo jų dėl labai ribotų socialinių įgūdžių, galėtų pabėgti ir pasislėpti nuo teismo. Motyvuotas teismo atsakymas šiuo aspektu buvo juolab svarbus atsižvelgiant į nusikaltimo, kuriuo buvo įtariama ieškovė, padarymo aplinkybes. Iš tiesų prieštaringa teismo išvada dėl realaus įtariamąsios pabėgimo nuo teisėsaugos pavojaus situacijoje, kai, sprendžiant suėmimo klausimą pagal nustatytas aplinkybes, ji pagindžiusi kūdikį paliko prie daugiabučio namo, kuriame ir gyveno, šiukšlių konteinerio, nesiėmė visiškai jokių priemonių nusikaltimui ar savo dalyvavimui jį darant nusišlėpti arba pasislėpti, buvo policijos pareigūnų rasta savo bute pagal laiptinėje paliktus kraujo pėdsakus. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į visose nutartyse dėl suėmimo akcentuojamą ieškovei inkriminuojamos veikos sunkumą bei gresiančios bausmės griežtumą, kaip vertinant pabėgimo pavojų reikšmingas aplinkybes. Suprantama, kad, neturėdamas teismo psichiatrijos ekspertizės išvadų, teismas neturėjo galimybės galutinai spręsti dėl ieškovės gebėjimo suprasti tokias aplinkybes kaip priežastį bėgti (slėptis) nuo teismo. Kita vertus, kategoriškos išvados apie ieškovės ketinimus vengti baudžiamosios atsakomybės, dėstomos niekaip nepasisakant dėl teismui žinomos jos psichikos būklės įtakos tokiam vengimui, neatrodo įtikinamos.
57. Išdėstyti suėmimo skyrimo motyvavimo trūkumai neįvertinant ieškovės psichikos būklės būdingi ir kitoms nutartims dėl suėmimo, kuriose ši būklė įvardyta tik lakoniškai nurodant ieškovės neįgalumo ir nedarbingumo faktą, tačiau neaptariant esminių jos asmenybę ir sveikatos būklę apibūdinančių aplinkybių ir atitinkamai niekaip nepasisakant dėl jų reikšmės sprendžiant suėmimo klausimą.
58. Teismas nutartyse nepakankamai motyvavo tikimybę, kad ieškovė, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, iš tiesų pasinaudos turimais ryšiais užsienyje pabėgdama. Teismų praktikoje, vadovaujantis EŽTT jurisprudencija, iš esmės laikomasi pozicijos, kad ginimačių turėjimas užsienyje, nors gali būti reikšmingas vertinant pabėgimo pavojų, savaime, nekonkretizuojant, kaip šis pavojus galėtų būti įgyvendintas konkrečiu atveju, paprastai nepatvirtina įtariamojo pabėgimo pavojaus (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-347-687/2018, 74 punktas). Nagrinėjamoje byloje ši nuostata itin aktuali atsižvelgiant į pirmiau minėtas suėmimą skyrusio teismo nutylėtas aplinkybes, susijusias su ieškovės psichikos būkle. Konkrečių teismo motyvų, kaip vidutinį protinį atsilikimą turinti ieškovė galėtų pasinaudoti brolio gyvenimo Norvegijoje faktų, siekdama pasislėpti nuo teisėsaugos, nepateikimo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartyje neištaiso joje lakoniškai nurodoma tos pačios dienos teismo posėdyje duotų ieškovės parodymų ištrauka, kuria teismas rėmėsi jos ketinimui išvykti patvirtinti. Teismas nepasisakė dėl to, kiek realūs gali būti gana naivūs ir prieštaringo pobūdžio parodymai, atsižvelgiant į ieškovės socialinius gebėjimus, kokia apimtini jais galima remtis atsižvelgiant į jos protinį atsilikimą („nevažinėčiau pas jį (brolių) – teismo pastaba) į Norvegiją, bet būčiau važiuojusi po ligoninės pas jį“, „aš nelabai noriu važiuoti į Norvegiją, nes ten nėra ką veikti, aš geriau namie sėdėsiu, tvarkysiuosi, valgyti darysiu, mamos lauksiu iš darbo grįžtančios“). Konkretesnių motyvų dėl brolio gyvenimo Norvegijoje reikšmės vertinant ieškovės pabėgimo pavojų nepateikta ir vėlesnėse nutartyse dėl suėmimo. Aptariamo suėmimo motyvavimo trūkumo nepaneigia civilinėje byloje pateikti neįtikinami ir bet kuriuo atveju nutartyse dėl suėmimo nenurodyti teismų argumentai dėl ieškovės bendro pobūdžio noro kada nors nuvykti į Norvegiją ir

jos pakankamo savarankiškumo nėštumo metu, t. y. situacijoje, kuri iš asmens reikalaujamų socialinių įgūdžių prasme yra nepalyginama su pabėgimu nuo teisėsaugos į užsienį ir kurios, kaip matyti iš baudžiamojo byloje nagrinėtų aplinkybių, ieškovei galiausiai vis dėlto nepavyko sėkmingai išspręsti savarankiškai. Pabėgimo pavojaus nagrinėjamoje byloje nepatvirtino ir tęsiant suėmimą teismo nurodoma aplinkybė, kad ieškovė galėtų apsigyventi kartu su savo vaiko tėvu kitame Lietuvos Respublikos mieste – (duomenys neskelbtini). Šiuo aspektu pažymėtina, kad vaiko tėvo P. G. asmenybė ir gyvenamoji vieta tęsiant suėmimą jau buvo žinomos teisėsaugos institucijoms (jis buvo apklaustas 2020 m. sausio 17 d.).

59. Skirdamas ir tęsdamas ieškovės suėmimą, teismas nepagrįstai nutartyse konstatavo, kad ieškovė nesaistoma tvirtais socialiniais ryšiais, nes nustatytos faktinės aplinkybės patvirtina, jog yra priešingai. Iš nutarčių dėl suėmimo matyti, kad teismas vertindamas ieškovės socialinius ryšius iš esmės apsiribojo formaliu kai kurių anketinių duomenų (nedirba, netekėjusi) išvardijimu ir nepasisakė dėl akivaizdžiai žinomos informacijos, kad ieškovė dėl savo psichikos negalios itin stipriais socialiniais ryšiais susijusi su tėvais, su kuriais kartu gyvena ir nuo kurių faktiškai yra priklausoma dėl socialinių įgūdžių stokos, kad, pagal jos parodymus, duotus sprendžiant suėmimo skyrimo klausimą, ji, nepaisant padarytos veikos, jaučia stiprius ryšius su savo kūdikiu ir jo tėvu (teismas galimybę, kad ieškovė gali gyventi su pastaruoju, nurodė kaip patvirtinančią pabėgimo į (duomenys neskelbtini) pavojų). Netiksli yra ir nutartyse išdėstyta lakoniška išvada, kad neseniai pagimdžiusi ieškovė nedirba, pateikta nenurodant turimų duomenų apie jos darbą iki nėštumo ir gimdymo ir sudarant kiek klaidingą įspūdį apie ieškovės asmenybę. Taip pat nepagrįstai akcentuotas ieškovės baustumas administracine tvarka, neįvertinus, už kokius pažeidimus ji buvo bausta. Atsakomybės už administracinius nusižengimus taikymo dėl visiškai kitokio pavojingumo ir pobūdžio neteisėtų veikų, negu buvo nagrinėjama baudžiamojoje byloje, faktas nėra reikšmingas sprendžiant suėmimo klausimą baudžiamajame procese (šiuo aspektu žr., pvz., su atitinkamais pakeitimais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 22 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-63-378/2018](#) 52–55 punktus).
60. Pažymėtina ir tai, kad sprenddamas ieškovės suėmimo klausimą teismas priimanose nutartyse realiai neapsvarstė ir motyvuotai nepaaiškino, kodėl pabėgimo pavojui negalima užkirsti kelio kitomis, švelnesnėmis, priemonėmis, nors ieškovės gynėjas to prašė. Šiuo aspektu reikėtų pabrėžti, kad tik formali nuoroda, jog negalima pasiekti [BPK](#) 119 straipsnyje nurodytų tikslų kitomis priemonėmis, nepripažintina tinkamu tokių priemonių taikymo galimybės atmetimu. Atsisakymas jas taikyti turėtų būti motyvuojamas nurodant, dėl kokių būtent priežasčių jų nepakaktų kardomųjų priemonių tikslams pasiekti (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2016 m. rugsėjo 30 d. civilinėje byloje [Nr. 3K-3-399-687/2016](#), 35 punktas).
61. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad ieškovės suėmimas nuo jo skyrimo 2019 m. gruodžio 19 d. ir vėliau tęsiant nebuvo grindžiamas reikšmingais ir pakankamais pagrindais, kaip to reikalaujama pagal baudžiamojo proceso įstatymo ir Konvencijos 5 straipsnio nuostatas.
62. Nors išvados, kad suėmimas nebuvo grindžiamas reikšmingais ir pakankamais pagrindais, pakanka suėmimo neteisėtumui konstatuoti, teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamoje byloje aktualu pasisakyti ir dėl valstybės institucijų ypatingo stropumo pareigos suimto asmens baudžiamajame procese atžvilgiu. Nors bendrai viso baudžiamojo proceso prieš ieškovę trukmė neatrodo savaime ilga (šiek tiek daugiau kaip pusė metų), ieškovė buvo laikoma suinta didžiąją šio nesudėtingo proceso, kurio metu daugelis įrodymų buvo surinkta jau pirmomis tyrimo dienomis, o iš viso įrodymų buvo nedaug, dalį. Tuo tarpu kompetentingoms valstybės institucijoms, atsakingoms už baudžiamosios bylos tyrimą, minėta, jau nuo pat jo pradžios 2019 m. gruodžio 16 d. buvo žinoma, kad ieškovė yra neigali dėl įgimtos silpnaprotystės – vidutinio protinio atsilikimo, Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos 2020 m. sausio 7 d. specialisto išvada nustatyta, kad, atsižvelgiant į tokią diagnozę, tikslinga skirti ieškovei ambulatorinę teismo psichiatrijos ekspertizę. Tačiau tokia ekspertizė buvo paskirta tik daugiau kaip po mėnesio – 2020 m. vasario 17 d., o atlikta 2020 m. vasario 26 d.–2020 m. balandžio 6 d. Nors savaime šie terminai neatrodo ilgi, tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, jie nepateisinami konkrečiomis bylos aplinkybėmis, kai apie ieškovės psichikos sutrikimą buvo žinoma nuo pat tyrimo pradžios, o negausūs psichiatriinei ekspertizei reikšmingi duomenys (liudytojų parodymai, duomenys apie įtariamąsios sveikatą) iš esmės buvo ar galėjo būti surinkti jau iki 2020 m. sausio 7 d. (tai matyti iš baudžiamojo proceso metu priimtų procesinių dokumentų, kuriuose išdėstyti visi bylos įrodymai).
63. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad baudžiamasis procesas dėl asmenų, kurie dėl psichikos sutrikimo neatsako pagal baudžiamąjį įstatymą, padarytų pavojingų jame uždraustų veikų vykdomas specialia procesine forma – kaip priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo procesas (plačiau apie tai pasisakoma kitame šios nutarties skyriuje). Šio proceso teisinis reglamentavimas yra pritaikytas tokių asmenų specialiesiems poreikiams įtvirtinant atitinkamas procesines garantijas, taip pat galimybes taikyti asmeniui, kuris (kiek aktualu nagrinėjamoje byloje) dėl psichikos sutrikimo negali suvokti savo veiksmų esmės ir jų valdyti, t. y. yra nepakaltinamas, jo psichikos sveikatos būklę atitinkančias procesines prievartos priemones ([BPK](#) 141 punktas). Vadinasi, siekiant veiksmingai užtikrinti asmens, kuris dėl psichikos sutrikimo neatsako pagal baudžiamąjį įstatymą, teises, proporcingų procesinės prievartos priemonių taikymą jam, svarbu kuo greičiau išsiaiškinti tokią asmens psichikos būklę, kad, esant pagrindui, galėtų būti pradėtas priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo procesas (su atitinkamais pakeitimais žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-423-378/2015](#)). Taigi kompetentingos valstybės institucijos ir pareigūnai, atsakingi už baudžiamosios bylos procesą, turėdami pakankamai duomenų apie galimą įtariamąjo (kaltinamojo) psichikos sutrikimą, privalo užtikrinti kiek įmanoma operatyvesnį jo psichikos sveikatos vertinimą, juolab kai asmuo laikomas suimtas ir yra, be kita ko, potencialiai aktualus jo perkėlimas į jo sveikatos būklei labiau pritaikytas sąlygas, be to, teismo psichiatrijos ekspertizės išvados, minėta, gali turėti esminę reikšmę suėmimo pagrindų vertinimui.
64. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į ankstesniame šios nutarties skyriuje pateiktus kasacinio teismo ir EŽTT išaiškinimus, įvertinusi Vilniaus miesto apylinkės teismo nutarčių, kuriomis paskirtas ir tęstas ieškovės suėmimas, turinį, atsižvelgdama į teismų nustatytas teisiskai reikšmingas aplinkybes, konstatuoja, kad šią bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nepagrįstai nekonstatavo neteisėtų veiksmų – bendrosios pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimo ginčo laikotarpiu – kaip valstybės civilinės atsakomybės pagrindo. Ieškovės suėmimas civilinės teisės požiūriu nuo pat pradžios pripažintinas neteisėtu, nes bylos duomenys suponuoja, kad nebuvo pagrindo ieškovei taikyti griežčiausią kardomąją priemonę, o švelnesnės priemonės (pvz., namų areštas, dokumentų paėmimas, rašytinis pasižadėjimas neišvykti) teismo nebuvo apsvarstytos. Suėmimo klausimą sprendusio teismo nutartyse pateiktas motyvavimas neįtikina dėl suėmimo skyrimo ir pratęsimo būtinumo, aptariamąsios kardomosios priemonės taikymo ieškovei atitikties proporcingumo principui, teismas nepagrįstai neįvertino šiuo konkrečiu atveju reikšmingų specifinių aplinkybių, susijusių su ieškovės asmenybe ir jos sveikatos būkle.

65. Faktas, kad ieškovė dėl nepagrįstai taikytos griežčiausios kardomosios priemonės patyrė neturtinės žalos, šią bylą nagrinėjusių teismų jau nustatytas (žr. šios nutarties 20 punktą) ir šių valstybės civilinės atsakomybės sąlygų (žalos fakto ir priežastinio ryšio) įrodymas nekvestionuojamas.

Dėl procesinės prievartos priemonės – atidavimo į psichiatrijos ligoninę – taikymo teisėtumo

66. Bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartimi ieškovei paskirta švelnesnė, [BPK 141 straipsnyje](#) nustatyta prievartos priemonė – atidavimas į VšĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninę – atitiko teisėtumo kriterijų. Šią išvadą teismas motyvavo tuo, kad psichiatrinės ekspertizės išvadosse buvo rekomenduojama ieškovę stacionariai stebėti specializuotoje psichikos sveikatos priežiūros įstaigoje, be to, dar nebuvo ištirti tam tikri įrodymai, juos buvo planuojama ištirti 2020 m. liepos 1 d. teisiamaajame posėdyje. Pirmosios instancijos teismas akcentavo, kad po ekspertinių vertinimų atlikusių eksperčių apklausos paaiškėjus, jog ieškovė nekelia pavojaus sau ir aplinkiniams, Vilniaus apygardos teismas nedelsdamas panaikino taikytą priemonę ir paskyrė priverčiamąją medicinos priemonę – ambulatorinį stebėjimą piminės psichikos sveikatos priežiūros sąlygomis.
67. Apeliacinės instancijos teismas dėl ginčo procesinės prievartos priemonės taikymo teisėtumo plačiau nepasisakė, tačiau priimdamas skundžiamą nutartį paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą visa apimtimi.
68. Ieškovė kasaciniame skunde argumentuoja, kad, Lietuvos apeliaciniam teismui priimant 2020 m. birželio 25 d. nutartį, byloje jau buvo visi Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartyje nurodyti duomenys, kurių pagrindu teismas padarė išvadą, kad ieškovė nėra pavojinga sau ir visuomenei, jai reikalinga socialinė pagalba, o ne priverstinis gydymas ir izoliavimas nuo visuomenės. Taigi šią bylą (dėl žalos atlyginimo) nagrinėję teismai nepagrįstai konstatavo ginčo procesinės prievartos priemonės taikymo teisėtumą.
69. Priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo procesas reglamentuojamas [BPK XXIX skyriuje](#). Šio proceso tvarką nustato šio kodekso bendrosios taisyklės su šio skyriaus straipsniuose nurodytomis išimtimis ([BPK 392 straipsnio](#) 3 dalis). [BPK 393 straipsnio](#) 1 dalyje nustatyta, kad bendra tvarka pradėtas procesas tampa priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo procesu, jeigu ikiteisminio tyrimo metu ar nagrinėjant bylą teisme nustatoma, be kita ko, kad asmuo nepakaltinamas ir dėl to jis negali suvokti savo veiksmų esmės ar jų valdyti. Proceso dėl nepakaltinamo asmens padarytos veikos metu turi būti įrodinėjama baudžiamojo įstatymo uždraustos veikos padarymo laikas, vieta, būdas ir kitos aplinkybės; ar baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką padarė tas asmuo; ar baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką padaręs asmuo praeityje yra sirgęs psichikos ligomis, kokio sunkumo ir pobūdžio psichikos liga asmuo sirgo veikos padarymo momentu, ikiteisminio tyrimo, bylos nagrinėjimo teisme metu ar po bausmės paskyrimo; koks baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką padariusio asmens elgesys tiek prieš veikos padarymą, tiek ir po to; baudžiamojo įstatymo uždrausta veika padarytos žalos pobūdis ir dydis ([BPK 395 straipsnis](#)).
70. Baudžiamojo proceso įstatyme neįtvirtinta specialios kardomųjų priemonių, taikomų priverčiamųjų priemonių skyrimo procese, sistemos. [BPK 141 straipsnyje](#) nustatyta specifinė procesinės prievartos priemonė – atidavimas į sveikatos priežiūros įstaigą. Pagal šio straipsnio 2 dalį, jei teismo psichiatrijos ekspertizė nustato, kad įtariamasis dėl psichinės ligos yra pavojingas visuomenei, teisėjo nutartimi jo buvimo laikas ekspertizės įstaigoje gali būti pratęstas arba įtariamasis gali būti perkeltas į kitą specialią įstaigą, kol teismas nuspręs dėl priverčiamųjų medicinos priemonių skyrimo. Pagal [BPK 141 straipsnio](#) 3 dalį įtariamasis atiduodamas į ekspertizės įstaigą, taip pat laikymo joje terminai nustatomi ar pratęsimi laikantis tos pačios tvarkos kaip ir skiriant, pratęsiant ar apskundžiant suėmimą.
71. Teisėjų kolegija nurodo, kad, vadovaujantis EŽTT praktika, [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalies reikalavimo, pagal kurį asmuo gali būti prievarta atiduotas į specialiąją įstaigą tik tuo atveju, jeigu ekspertizė nustato, kad įtariamasis dėl psichinės ligos yra pavojingas visuomenei, laikymasis yra esminė sutrikusios psichikos asmens apsaugos nuo neteisėto ir savavališko laisvės atėmimo garantija. Nagrinėjamos bylos kontekste aiškinant [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalies nuostatas svarbu pabrėžti, jog tam, kad psichiškai nesveiko asmens laisvės atėmimas būtų pateisinamas pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e punktą, turi ne tik būti patikimai, vadovaujantis objektyvia medicinos ekspertize nustatyta, kad asmuo yra psichiškai nesveikas, bet nustatyta ir tai, jog jo psichikos sutrikimas yra tokio pobūdžio ar laipsnio, kad pateisina priverstinį hospitalizavimą, t. y. kad, kiek aktualu [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalies taikymo kontekste, hospitalizavimas yra būtinas, nes asmeniui būtina kontrolė ar priežiūra, kad jis negalėtų, pavyzdžiui, susižaloti arba sužaloti kitų asmenų (žr., pvz., EŽTT sprendimo byloje *D. R. prieš Lietuvą* 83–84 punktus su tolesnėmis nuorodomis; 2012 m. liepos 31 d. sprendimo byloje *Liuiza prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 13472/06, 56–57 punktus). Nepaneigiant esminės teismo psichiatrinės ekspertizės reikšmės sprendžiant dėl psichiškai nesveiko asmens laisvės atėmimo, be kita ko, [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalies tvarka, pažymėtina, kad sprendimą dėl laisvės atėmimo būtinumo konkrečiu atveju priima teismas, o toks sprendimas turi būti grindžiamas ne savaimine psichiatrinės ekspertizės išvadomis, tačiau teismo atlikta savarankiška jų analize, įvertinus, be kita ko, ekspertų išvadų motyvus ir konkrečius duomenis apie asmens pavojingumą, psichikos sutrikimo pobūdį ir laipsnį, kuriais grindžiamos minėtos išvados, taip pat kitus reikšmingus bylos duomenis. Tokios teismo atliktos analizės išvados turi būti tinkamai motyvuojamos (žr. šios nutarties 39 punktą). Priimant sprendimą būtina įvertinti ir tai, ar, siekiant apsaugoti visuomenę nuo pavojingo asmens, kurio psichika sutrikusi, nepakaktų kitų švelnesnių priemonių (pvz., *D. R. prieš Lietuvą*, 88 punktas su tolesnėmis nuorodomis).
72. Teisėjų kolegijos vertinimu, Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis, kuria ieškovei pritaikyta [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalyje nustatyta prievartos priemonė, išdėstytą baudžiamojo proceso įstatymo ir Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e punkto reikalavimų neatitinka.
73. Iš šios nutarties turinio matyti, kad teismas, spręsdamas dėl ieškovės atidavimo į psichiatrijos ligoninę, vadovavosi 2020 m. vasario 26 d. – 2020 m. balandžio 6 d. ekspertizės akte išdėstyta rekomendacija taikyti jai priverčiamąją medicinos priemonę – stacionarų stebėjimą bendro stebėjimo sąlygomis specializuotoje psichikos sveikatos priežiūros įstaigoje – VšĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninėje ir išvada apie galimą pavojingą jos elgesį, pagal kurią ieškovė (dėl jai būdingų pažintinės veiklos ir asmenybės bruožų ypatumų) subjektyviai jai sudėtingose situacijose nesugeba racionaliai ir kritiškai įvertinti situacijos ir savo galimybių, teisingai suvokti savo veiksmų reikšmės ir numatyti galimų jų padarinių, negali rasti konstruktyvių, adekvačių situacijai sprendimų bei elgesio būdų, veikti sąmoningai, valingai ir atsakingai, todėl savo elgesiu gali kelti pavojų tiek sau, tiek aplinkiniams; galimas socialiai pavojingas elgesys. Šio teismo nuomone, ieškovės atidavimas į psichiatrijos ligoninę labiau atitiks jos sveikatos būklę ir leis kontroliuoti jos galimą pavojingą elgesį. Teismas taip pat nurodė, kad minėtas ekspertizės aktas, kiti gynybos nurodomi duomenys apie ieškovės asmenybę byloje (t. y. nagrinėjant ją iš esmės) dar neištirti, apklausti ekspertizę atlikusias

ekspertes planuojama artimiausiam bylą nagrinėjančio teismo posėdyje.

74. Toks nutarties turinys iš esmės rodo, kad sprendimas dėl [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalies taikymo ieškovei teismas tik formaliai vadovavosi ekspertizės akto išvadomis, atsiribodamas nuo išsamesnio šio akto patikrinimo ir įvertinimo. Tuo tarpu, teisėjų kolegijos vertinimu, nei minėtoje teismo nutartyje, nei ekspertizės akte nepateikta konkrečių faktinių ar mokslinių duomenų, patvirtinančių ieškovės galimą pavojingumą, pavyzdžiui, nustatyto psichikos sutrikimo nulemtą polinkį daryti tam tikras pavojingas veikas. Nagrinėjamu atveju teismo ekspertizės akte nekonstatuota, kad ieškovė serga psichine liga. Jame nurodyta, kad konstatuojama įgimta silpnaprotystė – vidutinis protinis atsilikimas su elgesio sutrikimu. Atitinkamai apie ieškovės pavojingumą sprendžiama iš bendro pobūdžio pažintinės ir valinės veiklos ribotumo, susijusio su protiniu atsilikimu. Iš tiesų ekspertizės akte nenurodoma jokių duomenų apie pavojingą ieškovės elgesį, išskyrus pavienę ir labai specifinę baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką, susijusią su išskirtiniu nėštumo ir gimdymo kontekstu, dėl kurios buvo vykdomas baudžiamasis procesas, o ir ši veikla nėra analizuojama potencialaus ieškovės pavojingo elgesio ateityje požiūriu. Tokių duomenų nėra ir kitoje baudžiamosios bylos medžiagoje, jau buvusioje teismui sprendžiant [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalies taikymo klausimą. Apeliacinės instancijos teismo nutartyje ir ekspertizės akte nenurodyta ir duomenų apie ieškovei taikytiną gydymą (medicininę pagalbą), kuriam užtikrinti, šio teismo nuomone, buvo būtina atiduoti ją į psichiatrijos ligoninę.
75. Tokias išvadas patvirtina ir išnagrinėjus bylą dėl priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo iš esmės priimta Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis, kurios turinio civilinę bylą nagrinėję teismai, kaip teisingai nurodo ieškovė, nepagrįstai neįvertino. Šioje nutartyje teismas, be kita ko, nurodė, kad teisiama jame posėdyje apklaustos ekspertės patvirtino savo išvadas, tačiau negalėjo paaiškinti, nuo ko ieškovė yra gydytina, teigdamas, kad ji gali kelti pavojų, dėl įgimtos negalios jos elgesys ateityje gali būti neprognozuojamas, ji gali nesugebėti priimti teisingų sprendimų gyvenimiškose situacijose ir dėl to ją reikia izoliuoti psichiatrijos ligoninėje ir gydyti, savo išvadų nepagrindė jokiais konkrečiais duomenimis. Teismas konstatavo, kad iš byloje esančių įrodymų nustatyta, jog ieškovė neserga jokia psichikos liga, byloje nėra duomenų, kad iki nagrinėjamos veikos padarymo ji būtų buvusi pavojinga sau ir aplinkiniams. Iš bylos medžiagos matyti, kad ji pagal savo suvokimo ribas geba adaptuotis visuomenėje, ilgą laiką dirba toje pačioje darbovietėje, nėra padariusi jokių teisės pažeidimų, susijusių su viešosios tvarkos pažeidimais, artimųjų, kaimynų charakterizuojama teigiamai, nėra linkusi į asocialų elgesį. Ieškovė yra protškai atsilikusi, todėl psichiatrinis gydymas ir izoliavimas nuo visuomenės yra beprasmis, o reikalinga socialinė pagalba, kuri gali būti suteikta, stebint ambulatoriškai pirminės psichikos sveikatos priežiūros sąlygomis. Taigi taikyti priverstinį gydymą psichiatrijos ligoninės stacionare ne dėl susirgimo, o dėl įgimtos negalios, nesant konkrečių duomenų, kurie bet koku būdu leistų daryti prielaidą, kad jos elgesys ateityje gali kelti grėsmę jai pačiai ar aplinkiniams, teismas nelaikė galimu. Teisėjų kolegija pažymi, kad išdėstyti Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 7 d. nutarties motyvai patvirtina, jog įrodymų, kurie galėtų pateisinti priverstinį ieškovės hospitalizavimą dėl jos pavojingumo visuomenei, byloje akivaizdžiai nebuvo ir sprendžiant dėl [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalies taikymo, o visi esminiai šios nutarties 53, 54 punktuose nurodyti duomenys teismui jau turėjo būti žinomi priimant 2020 m. birželio 25 d. nutartį.
76. Taigi, įvertinus apeliacinės instancijos teismo priimtą sprendimą dėl ieškovės laisvės atėmimo psichiatrijos ligoninėje turimus įrodymus ir šio sprendimo motyvus tiek civilinio proceso, tiek baudžiamojo proceso, tiek EŽTT praktikos aspektais, darytina išvada, kad šis teismas neturėjo pakankamai įrodymų šiam laisvės atėmimui pateisinti, būtent nenustatė, kad jos psichikos sutrikimas yra tokio pobūdžio ar laipsnio, kad pateisina priverstinį hospitalizavimą, šiuo atveju – kad hospitalizavimas buvo būtinas, nes ieškovė dėl psichinės ligos pavojinga visuomenei (žr., priešingai, minėtą EŽTT sprendimą byloje *Liūza prieš Lietuvą*, 56 punktas).
77. Šiame kontekste nagrinėjamoje byloje reikšminga ir tai, kad teismas priimdamas minėtą sprendimą neveikė neatidėliotino (skubaus) hospitalizavimo situacijoje, priešingai, ieškovė tuo metu jau daugiau kaip pusę metų buvo valstybės institucijų žinioje, t. y. laikoma suimta; pažymėtina, kad baudžiamosios bylos medžiagoje nėra jokių duomenų apie kokį nors pavojingą jos elgesį šiuo laikotarpiu. Be to, sprendimą dėl ieškovės atidavimo į psichiatrijos ligoninę teismas priėmė jai posėdyje nedalyvavus, tad teisėjai, niekada jos nematę, neturėjo galimybės susidaryti asmeninės nuomonės apie ieškovės psichikos būklę; tuo tarpu nebuvo jokių duomenų, kad dėl jos psichikos būklės jos dalyvavimas procese būtų buvęs beprasmis (žr. su atitinkamais pakeitimais minėto EŽTT sprendimo byloje *D. R. prieš Lietuvą* 91 punktą). Teismo psichiatrinės ekspertizės aktas (jo apimtis – 26 lapai), kuriuo vadovavosi teismas, buvo į baudžiamąją bylą pateiktas daugiau kaip prieš du mėnesius iki sprendimo priėmimo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad iš Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 7 d. nutarties turinio matyti, jog šio teismo liepos 1 d. posėdyje buvo ištirtas kone vienintelis naujas įrodymas, reikšmingas sprendžiant dėl ieškovės priverstinio hospitalizavimo, – apklaustos teismo psichiatrijos ekspertę atlikusios ekspertės.
78. Teisėjų kolegija pažymi, kad, vadovaujantis [BPK 141 straipsnio](#) 3 dalimi, 123 straipsnio 3 dalimi, aiškinamomis kartu su [BPK 44 straipsnio](#) 1 dalimi, bendrąja valstybės institucijų rūpestingumo pareiga baudžiamajame procese ir Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e punktu bei šio straipsnio 4 dalimi, darytina išvada, kad tuo atveju, kai, siekiant nustatyti, ar įtariamasis dėl psichinės ligos yra pavojingas visuomenei ir, kaip nurodoma [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalyje, būtina apklausti ekspertę atlikusius ekspertus, teismas, sprenddamas dėl šios nuostatos taikymo, turėtų kviesti minėtus ekspertus į šiuo klausimu rengiamą teismo posėdį ir juos apklausti. Teismui ištyrus teismo psichiatrijos ekspertizės aktą ir vertinant, kad ekspertizė konkrečiu atveju nesuteikia pakankamų įrodymų, jog įtariamasis dėl psichinės ligos yra pavojingas visuomenei, [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalyje nurodytos procesinės prievartos priemonės taikymas yra negalimas (neteisėtas). Tokios išvados savaimė nepaneigia laikinas su šios priemonės taikymu susijusio laisvės atėmimo pobūdis (taikoma, kol teismas nuspręs dėl priverčiamųjų medicinos priemonių skyrimo) ar neilgas jos taikymo konkrečiu atveju laikotarpis. Šiuo aspektu reikia pabrėžti, kad asmens atidavimas į specialią įstaigą (psichiatrijos ligoninę) yra teisės į laisvę išimtis, kuri pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies reikalavimus turi būti vertinama siaurai (griežtai) ir garantuojant asmens apsaugą nuo savavališko laisvės atėmimo. Tad priešingas [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalies aiškinimas, pagal kurį būtų toleruojamas asmens priverstinis hospitalizavimas psichiatrijos ligoninėje vadovaujantis teismo tinkamai neištirtu psichiatrijos ekspertizės aktu, tačiau laukiant, kol tai bus padaryta išnagrinėjus bylą dėl priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo iš esmės, reikštų minėtų asmens teisės į laisvę garantijų paneigimą, atveriant kelią jos pažeidimams priverstinai hospitalizuojant, be kita ko, asmenis, kurių pavojingumas dėl psichinės ligos nėra tinkamai nustatytas. Toks pažeidimas buvo padarytas ir nagrinėjamoje byloje.
79. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, konstatuoti neteisėti veiksmai – atidumo ir rūpestingumo pareigos pažeidimas vertinant nutarties dėl [BPK 141 straipsnio](#) 2 dalies taikymo priėmimo metu egzistavusias teisiškai reikšmingas aplinkybes ir nusprendžiant taikyti procesinę prievartos priemonę – atidavimą į psichiatrijos ligoninę – asmeniui, kuris yra protškai atsilikęs, tačiau neserga psichikos liga, dėl kurios gali ir turi būti gydomas, ir nesant duomenų apie jo pavojingumą visuomenei.

80. Ieškovė nesutinka su teismų nustatyta jai priteistinu neturtinės žalos atlyginimo dydžiu, nurodo, kad teismai nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos [CK 6.250 straipsnio](#) 1 dalies aiškinimo ir taikymo praktikos dėl teisiskai reikšmingų aplinkybių, į kurias turi būti atsižvelgta nustatant neturtinės žalos dydį už neteisėtą procesinės prievartos priemonės – suėmimo – taikymą. Beveik septynis mėnesius (kaip nustatyta šia kasacine nutartimi, t. y. ilgiau, negu buvo nustatyta skundžiamais teismų sprendimais) kentėjusiai nelaisvę ieškovei turi būti priteista sąžininga pinigine kompensacija, kuri bent iš dalies atlygintų nelaisvėje ieškovės patirtas kančias. Minėta, kad ieškovė pateikė argumentus ir dėl procesinės prievartos priemonės – atidavimo į psichiatrijos ligoninę – nepagrįsto taikymo, šie argumentai kasacinio teismo teisėjų kolegijos pripažinti pagrįstais.
81. Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais ([CK 6.250 straipsnio](#) 1 dalis). [CK 6.250 straipsnio](#) 2 dalyje įtvirtinti bendrieji kriterijai, į kuriuos visais atvejais atsižvelgia teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį: neturtinės žalos padariniai, šią žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmės bylai aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai. Pagal kasacinio teismo praktiką, šiais kriterijais, kurių sąrašas nėra baigtinis, teismai privalo remtis ir nustatydami neturtinės žalos dydį už neteisėtą procesinės prievartos priemonės – kardomojo kalinimo (suėmimo) – taikymą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-347-687/2018 83 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
82. Nustatydamas neturtinės žalos dydį už neteisėtą procesinės prievartos priemonės – suėmimo taikymą teismas, be bendrųjų kriterijų, įtvirtintų [CK 6.250 straipsnyje](#), turi atsižvelgti į šias teisiskai reikšmingas aplinkybes: teisės į laisvę pažeidimo aplinkybės (suėmimo trukmė, neteisėtų valstybės institucijų veiksmų, sukėlusių teisės pažeidimą, pobūdį, konkrečius atitinkamų baudžiamojo proceso metu priimtų sprendimų trūkumus ir kt.); suėmimo padarinius asmeniniam gyvenimui (ar suimtas asmuo turėjo šeimą, nepilnamečių vaikų; ar turėjo ypatingų užsiėmimų, kuriuos nutraukė suėmimas); suėmimo padarinius asmens sveikatai, įskaitant psichinę sveikatą; suėmimo padarinius profesiniam gyvenimui; aplinkybes, dėl kurių galėtų būti mažinamas atlygintinos žalos dydis, įskaitant nukentėjusiojo ir valstybės ekonominę padėtį (nors valstybės ekonominė padėtis tiesiogiai neatspindi nukentėjusiojo patirtos neturtinės žalos padarinių, tačiau sprendžiant dėl neteisėtai teisėsaugos institucijų veiksmams asmeniui padarytos neturtinės žalos dydžio į ją būtina atsižvelgti tam, kad priteisiamo neturtinės žalos atlyginimo dydis atspindėtų socialinį kontekstą ir nebūtų socialiai neteisingas) bei nukentėjusiojo asmens kaltę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-412-690/2015](#)).
83. Nors teismai, nustatydami neturtinės žalos dydį, turi atsižvelgti į analogiškose bylose priteistus žalos dydžius, kiekvienu konkrečiu atveju neturtinė žala patiriama individualiai, tad teismas turėtų spręsti dėl kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus. Visiškai suvienodinti teismų praktikoje priteisiamų neturtinės žalos dydžių iš esmės neįmanoma, nes kiekvienu konkrečiu atveju būtina vertinti kriterijų neturtinės žalos dydžiui nustatyti visumą, o individualioje byloje šie kriterijai, jų reikšmė ir tarpusavio santykis gali skirtis net esant analogiško pobūdžio neteisėtiems veiksams (pavyzdžiui, neteisėtai taikoma ta pati kardomoji priemonė) (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-347-687/2018 91 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
84. Siekiant užtikrinti veiksmingą Konvencijoje garantuojamų asmens teisių gynimą, nustatant neturtinės žalos, padarytos neteisėtais veiksmais, kuriais šios teisės pažeistos, dydį, būtina atsižvelgti ir į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje dėl panašių pažeidimų priteisiamus neturtinės žalos (teisingo atlyginimo) dydžius pagal Konvencijos 41 straipsnį (šiuo aspektu žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-339-684/2021](#) 81 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką). Pagal EŽTT praktiką vertinant, ar nacionalinių institucijų už jų konstatuotus Konvencijos pažeidimus priteistas žalos atlyginimas yra tinkamas, reikia nustatyti, ar priteista suma gali būti traktuojama kaip pakankama siekiant ištaisyti padarytą žalą ir pažeidimą (pvz., Didžiosios kolegijos 2006 m. kovo 29 d. sprendimas byloje *Scordino prieš Italiją* (Nr. 1), peticijos Nr. 36813/97; 2016 m. balandžio 5 d. sprendimas byloje *Vedat Do?ru prieš Turkiją*, peticijos Nr. 2469/10, 40 punktas). EŽTT gali pripažinti tinkamu ir tokį nacionalinės institucijos priteistą žalos atlyginimą, kuris yra mažesnis, palyginti su sumomis, panašiose bylose priteisiamomis EŽTT praktikoje, su sąlyga, kad tokio žalos atlyginimo dydis nėra akivaizdžiai nepagrįstas (t. y. pernelyg mažas) atsižvelgiant į analogiškose EŽTT bylose prieš tą pačią valstybę paprastai priteisiamo žalos atlyginimo dydžius. Tai vertinama atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, įskaitant ne tik Konvencijos pažeidimo aplinkybes konkrečioje byloje, bet ir priteistos sumos vertę atsižvelgiant į pragyvenimo lygį atitinkamoje valstybėje ir tai, kad pagal nacionalinę sistemą žalos atlyginimas paprastai bus priteistas ir sumokėtas greičiau nei tuo atveju, jei šį klausimą spręstų EŽTT pagal Konvencijos 41 straipsnį (pvz., *Vedat Do?ru prieš Turkiją*, 40 punktas). Nacionalinė žalos atlyginimo tvarka taip pat yra artimesnė ir prieinamesnė negu EŽTT procesas, nacionalinės procedūros vykdomos pareiškėjo kalba, tad suteikia privalumą, kuris turi būti įvertintas (*Društvo za varstvo upnikov prieš Slovėniją*, peticijos Nr. 66433/13, 61 punktas).
85. Šią bylą nagrinėję teismai nustatė, kad ieškovės patirtos neturtinės žalos faktą patvirtina byloje esantys įrodymai: ieškovės teismo posėdžio metu duoti paaiškinimai apie patirtus dvasinius išgyvenimus ir pažeminimą dėl taikyto suėmimo, rašytiniai įrodymai, pagrindžiantys ieškovės suėmimo metu paūmėjusią psoriazės (žvynelinės) eigą. Medicininių dokumentų išrašuose nurodyta, kad ieškovės būklė labai pablogėjo 2019 m. gruodžio mėn. po didelio nervinio streso. Ieškovė teismo posėdžio metu paaiškino, kad jos sveikatos būklė ėmė blogėti išvežus ją į areštinę, dar labiau pablogėjo perkėlus į Kauno tardymo izoliatorių. Apeliacinės instancijos teismas, be kita ko, nurodė įvertinęs ir aplinkybę, kad ieškovė nuo giminio turi proto negalią, ir tai, kad suėmimo metu ji neturėjo galimybės pasimatyti su naujagime dukterimi. Skundžiamoje nutartyje taip pat konstatuota, kad, ieškovei būnant psichiatrijos ligoninėje, jos gyvenimo sąlygos buvo geresnės nei Kauno tardymo izoliatoriuje – ieškovė turėjo galimybę išsiprausti po šiltu vandeniu, daugiau laiko praleisti saulėje.
86. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad, nagrinėjamoje byloje vertinant ieškovės teisės į laisvę pažeidimo jai sukeltos neturtinės žalos dydį, reikia

atsižvelgti į tai, kad ji dėl šio pažeidimo išbuvo nelaisvėje šeši mėnesiai ir 21 dieną; šis laisvės atėmimas nebuvo būtinas visą laikotarpį; suėmimas nuo pat taikymo pradžios nepagrįstas reikšmingais ir pakankamais motyvais, taikomas neįvertinant ieškovės psichikos negalios; ji buvo atskirta nuo sau įprastos saugios socialinės aplinkos, o tokio ryšio ribojimas ieškovei turėjo sukelti didelių nepatogumų ir neigiamų išgyvenimų dėl jos psichikos sveikatos būklės; suėmimas turėjo neigiamų padarinių ieškovės sveikatai dėl patirtos psoriazės, be to, ir į tai, kad į psichiatrijos ligoninę ieškovė buvo paguldyta be pagrindo, nes nebuvo pavojainga visuomenei, ir jai nebuvo reikalingas gydymas.

87. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, įvertinusi visas 86 punkte nurodytas individualias bylos aplinkybes, taip pat neturtinės žalos dydžius, priteistus nagrinėjamos civilinės bylos kontekste reikšmingose EŽTT bylose prieš Lietuvą, susijusiose su nebūtinu, neapsaugojus asmenį nuo savivalės taikytu laisvės atėmimu baudžiamajame procese (pvz., sprendimai bylose *Leonienė prieš Lietuvą*, 94 punktas; *D.R. prieš Lietuvą*, 101 punktas; *Venskutė prieš Lietuvą*, 92 punktas), teisėjų kolegija sprendžia, kad nagrinėjamoje byloje ieškovei priteistinas 10 000 Eur neturtinės žalos atlyginimas.

Dėl teismo sprendimo motyvavimo

88. Teismo sprendimas turi būti pagrįstas ir teisėtas ([CPK](#) 263 straipsnis). Šie reikalavimai taikytini visų instancijų teismų priimamiems sprendimams ir yra susiję su įstatymu pavesta teismo pareiga tinkamai motyvuoti priimamą sprendimą, t. y. jį pagrįsti faktiniais ir teisiniais argumentais ([CPK](#) 270, 331 straipsniai). [CPK](#) 331 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad apeliacinės instancijos teismo sprendimo (nutarties) motyvuojamojoje dalyje glauda forma turi būti išdėstytos teismo nustatytos bylos aplinkybės, įrodymai, kuriais grindžiamos teismo išvados, argumentai, dėl kurių teismas atmetė kuriuos nors įrodymus, taip pat įstatymai ir kiti teisės aktai bei teisiniai argumentai, kuriais teismas vadovavosi darydamas išvadą.
89. Motyvuojamosios teismo sprendimo (nutarties) dalies paskirtis – pagrįsti apeliacinės instancijos teismo išvadą, išdėstytas rezoliucinėje apeliacinės instancijos teismo sprendimo (nutarties) dalyje.
90. Teismo sprendimo motyvavimo svarbą yra pabrėžęs Europos Žmogaus Teisių Teismas, nurodydamas, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis nacionalinius teismus įpareigoja išsamiai ištirti šalių pateiktus paaškinimus, argumentus ir įrodymus, nedarant poveikio jų reikšmės vertinimui; teismų sprendimuose turėtų būti tinkamai nurodyti motyvai, kuriais jie yra pagrįsti; sprendimo motyvavimas yra būtinas, norint parodyti, kad bylos šalys buvo išklaustos ir teisingumas įvykdytas atidžiai (2001 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *Hirvisaari prieš Suomiją*, peticijos Nr. 49684/99; 2015 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Paliutis prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 34085/09; 2020 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Tamrazyan prieš Armėniją*, peticijos Nr. 42588/10).
91. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad teismo pareiga pagrįsti priimtą procesinį sprendimą neturėtų būti suprantama kaip reikalavimas detaliam atsakyti į kiekvieną argumentą, o apeliacinės instancijos teismas, kuris nėra proceso pirmojoje instancijoje pakartojimas iš naujo, atmesdamas apeliacinį skundą, gali tiesiog pritarti žemesnės instancijos teismo priimto sprendimo motyvams, argumentuotai pateikdamas tik pagrindines išvadas dėl ginčo dalyko, kurios teikia pagrindą pripažinti, jog bylos esmė iš tikrųjų atskleista, o ją atskleidus tinkamai aiškintos ir taikytos byloje aktualios teisės normos (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-380-690/2018, 22–26 punktai).
92. Kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, kad neišsamūs motyvai reiškia [CPK](#) normų pažeidimą, tačiau toks pažeidimas turi būti vertinamas kiekvienu konkrečiu atveju visos apeliacinės instancijos teismo nutarties kontekste. Pagal [CPK 346 straipsnio](#) 2 dalies 1 punktą kasacijos pagrindas yra tik esminis proceso teisės normų pažeidimas, be to, kai šis pažeidimas galėjo turėti įtakos priimti neteisėtą nutartį. Jeigu nenustatoma kitų pagrindų, tai apeliacinės instancijos teismo nutartis nėra naikinama vien dėl to, kad jos motyvai neišsamūs, o visa bylos medžiaga leidžia daryti išvadą apie tai, kokiais teisiniais argumentais vadovaudamasis teismas atmetė apeliacinį skundą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-298-687/2015](#)).
93. Ieškovė kasaciniame skunde nurodo, kad teismai nevykdė pareigos motyvuoti procesinius sprendimus, apeliacinės instancijos teismas iš esmės nenurodė jokių motyvų dėl ieškovės skunde išdėstytų argumentų, tik pažodžiui pakartojo pirmosios instancijos teismo argumentus.
94. Teisėjų kolegija sutinka, kad apeliacinės instancijos teismo nutartis turi trūkumų – ji nėra išsamiai motyvuota, nutartyje iš esmės atkartoti pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvai, nurodant sutikimą su jais, be to, minėta, plačiau nepasisakyta dėl ginčo procesinės prievartos priemonės – atdavimo į psichiatrijos ligoninę – taikymo teisėtumo, nors visas sprendimas paliktas nepakeistas. Vis dėlto šie skundžiamo procesinio sprendimo trūkumai nesudaro pagrindo jį panaikinti ir bylą grąžinti nagrinėti iš naujo; teismo ir ginčo šalių procesinių dokumentų turinys yra pakankamas ir leidžia kasaciniam teismui priimti sprendimą dėl bylos esmės.

Dėl bylos procesinės baigties

95. Apibendrindama teisėjų kolegija konstatuoja, kad šią bylą nagrinėję teismai netinkamai aiškino ir taikė teisės normas, reglamentuojančias neturtinės žalos, patirtos dėl neteisėto suėmimo ir dėl neteisėto procesinės prievartos priemonės – atdavimo į psichiatrijos ligoninę – taikymo, atlyginimą. Teismai nepagrįstai neįvertino šiai bylai išspręsti teisiskai reikšmingų aplinkybių, nepagrįstai nenustatė neteisėtų veiksmų teismams sprendžiant dėl ieškovės suėmimo, suėmimo pratęsimo bei procesinės prievartos priemonės taikymo, nepagrįstai nekonstatavo, kad šių priemonių taikymas nebuvo būtinas ir neatitiko proporcingumo reikalavimo.
96. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad padaryti pažeidimai suponuoja pagrindą panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį ir pakeisti pirmosios instancijos sprendimo dalį, kuria ieškovei iš atsakovės priteistas neturtinės žalos atlyginimas, padidinti priteistą neturtinės žalos atlyginimą iki 10 000 Eur ([CPK](#) 359 straipsnio 1 dalies 4 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

97. Bendrąsias bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisykles reglamentuoja [CPK 93 straipsnis](#). Pagal [CPK 93 straipsnio](#) 1 dalį šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. [CPK 93 straipsnio](#) 2 dalyje nustatyta, kad jeigu ieškinyje patenkintas iš dalies, šiame straipsnyje nurodytos išlaidos priteisiamos ieškovui proporcingai teismo patenkintų reikalavimų daliai, o atsakovui – proporcingai teismo atmestų ieškinio reikalavimų daliai. Teismas gali nukrypti nuo šio straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgdamas į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos ([CPK 93 straipsnio](#) 4 dalis). Jeigu apeliacinės instancijos teismas ar kasacinis teismas, neperduodamas bylos iš naujo nagrinėti, pakeičia teismo sprendimą arba priima naują sprendimą, jis atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą ([CPK 93 straipsnio](#) 5 dalis).
98. Nagrinėjamu atveju ieškovė prašė priteisti 50 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo dėl neteisėto suėmimo ir priverstinio laikymo psichiatrijos ligoninėje. Šis ieškovės reikalavimas tenkintas iš dalies.
99. Kasacinis teismas 2023 m. sausio 4 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3K-7-75-916/2023](#) suformulavo taisyklę, kad tais atvejais, kai iš dalies tenkinamas ieškovo reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo, teismas, skirstydamas byloje šalių patirtas bylinėjimosi išlaidas, taisyklę „pralaimėjęs moka“ turi taikyti ne mechanškai, o, vadovaudamasis [CPK 93 straipsnio](#) 4 dalimi ir [CPK 3 straipsnio](#) 7 dalyje nurodytais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, gali nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių atsižvelgdamas į šių išlaidų susidarymo priežastis, be kita ko, įvertindamas taisyklę „pralaimėjęs moka“ nustatyto teisės į teisminę gynybą ribojimo tikslą ir proporcingumą, bylinėjimosi išlaidų paskirstymo rezultatą ir jo poveikį ginčo šalims, taip pat atsižvelgdamas į ieškovo ir atsakovo procesinį elgesį, aplinkybę, ar atsakovas patyrė papildomų išlaidų dėl pareikšto didesnio reikalavimo ir kitas šiam klausimui išspręsti reikšmingas individualias bylos aplinkybes (36 punktas).
100. Šią bylą išnagrinėjęs pirmosios instancijos teismas nustatė, kad ieškovė patyrė 1000 Eur bylinėjimosi išlaidų. Atsižvelgdamas į bylos išnagrinėjimo rezultatą, siekdamas nepažeisti Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintos teisės į teisingą teismą, teismas nusprendė, kad yra pagrindas nukrypti nuo bendrosios bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės „pralaimėjęs moka“, priteisė ieškovei iš atsakovės visų patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Teismo sprendime konstatuota, kad nagrinėjamu atveju atsakovė ginčijo ne tik patį prašomos priteisti neturtinės žalos dydį, bet ir įrodinėjo, jog šiuo atveju apskritai nėra sąlygų valstybės civilinei atsakomybei kilti, ir būtent pastarieji argumentai sudarė didžiąją atsakovės atsikirtimų dalį. Atsakovė duomenų apie šioje byloje patirtas bylinėjimosi išlaidas nepateikė. Nenustatyta aplinkybių, kurios sudarytų prielaidas spręsti, kad ieškovės pasirinktas prašomas priteisti neturtinės žalos dydis būtų galėjęs lemti didesnes šalių patirtas bylinėjimosi išlaidas.
101. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad kasacinės bylos išnagrinėjimo rezultatas nesuponuoja pagrindo keisti pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo.
102. Tačiau šios bylos išnagrinėjimo kasaciniame teisme rezultatas teikia pagrindą išspręsti klausimą dėl bylinėjimosi išlaidų, patirtų bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme, paskirstymo. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi ieškovės ir atsakovės apeliacinius skundus bei juos atmetusi, 2022 m. birželio 21 d. nutartyje bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimo nesprendė.
103. Ieškovė pateikė įrodymus, patvirtinančius patirtas 800 Eur išlaidas advokato pagalbai (už apeliacinio skundo parengimą) bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme apmokėti. Šios išlaidos atitinka Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio (redakcija, galiojanti nuo 2015 m. kovo 20 d.) 2, 7, 8.10 punktų nuostatas. Teisėjų kolegija nurodo, kad atsakovė savo apeliaciniu skundu prašė panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą, atsiliepime į ieškovės apeliacinį skundą prašė šį skundą atmesti ir skundžiamą sprendimą panaikinti. Šiuose procesiniuose dokumentuose atsakovė dėstė atitinkamus argumentus. Tačiau bylą išnagrinėjus kasaciniame teisme pripažinta, kad būtent ieškovės argumentai laikytini teisiskai pagrįstais. Vien ieškovės pozicija dėl didesnio nei priteistas neturtinės žalos atlyginimo dydžio, teisėjų kolegijos vertinimu, nelėmė didesnių jos patirtų bylinėjimosi išlaidų. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad ieškovei iš atsakovės priteistinas visas nurodytų bylinėjimosi išlaidų atlyginimas. Atsakovė nepateikė savo patirtas bylinėjimosi išlaidas apeliacinės instancijos teisme pagrindžiančių įrodymų.
104. Ieškovė pateikė įrodymus, patvirtinančius patirtas 2000 Eur išlaidas advokato pagalbai (už kasacinio skundo parengimą) bylą nagrinėjant kasaciniame teisme apmokėti. Šios išlaidos atitinka Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio 2, 7, 8.13 punktų nuostatas. Visas šių išlaidų atlyginimas ieškovei priteistinas iš atsakovės, vadovaujantis šios nutarties 76 punkte nurodyta pozicija, atsižvelgus į kasaciniame skunde ir atsakovės atstovų atsiliepimuose ir jį nurodytus argumentus ir pareikštus reikalavimus (prašymus). Atsakovė nepateikė savo patirtas bylinėjimosi išlaidas kasaciniame teisme pagrindžiančių įrodymų.
105. Iš viso ieškovei iš atsakovės priteistina 2800 Eur išlaidų, patirtų bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos ir kasaciniame teisme, atlyginimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 2 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. birželio 21 d. nutartį panaikinti.

Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. vasario 24 d. sprendimo dalį, kuria ieškovei E. G. (a. k. (duomenys neskelbtini)) iš atsakovės Lietuvos Respublikos (j. a. k. 111105555) priteistas neturtinės žalos atlyginimas, pakeisti – priteisti ieškovei E. G. (a. k. (duomenys neskelbtini)) iš atsakovės Lietuvos Respublikos (j. a. k. 111105555) 10 000 (dešimt tūkstančių) Eur neturtinės žalos atlyginimo.

Kitą Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. vasario 24 d. sprendimo dalį palikti nepakeistą.

Priteisti ieškovei E. G. (a. k. (duomenys neskelbtini)) iš atsakovės Lietuvos Respublikos (j. a. k. 111105555) 2800 (du tūkstančius aštuonis šimtus) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjos

Sigita Rudėnaitė

Egidija Tamošiūnienė

